Poštarina plaćena u gotovom

BROJ 8. ZAGREB, KOLOVOZ 1924. GODIŠTE XL.

MJESEČNIK

Dr. Pavičić Slavko
odvjetnik
Palmotićeva 26. Zagreb

Novi pravilnik obraničkog suda Zagrebačke burze za robu i vrednote, priopćilo tajništvo Zagrebačke burze 305

Sposobnost žene, da bude svjedokom oporuke, dr. Branislav Dimitrijević, profesor universiteta 306

Izvlazba nekretnina u Zagrebu i Zemunu, dr. Mijo Hribar, odvjetnik u Zagrebu 330

Zakonodavstvo: Osnova općega dijela obligacija (Svršetak) 333

Ocjene i prikazi: Vladimir Mažuranić: Dodaci uz prinose za hrvatski pravno-povjesni riečnik . 340

Dr. Josip Mudrovčić: Pitanja pobijanja osuda obraničkog suda beogradske i zagrebačke burze . 341

Dr. Ljubomir Tomašić: Pomorsko pravo, kratki pregled 343

Pravosudje: Gradjansko 344

Prilog k tumačenju pravilnika u tumačenju zakona o stanovima 346

Sukob nadležnosti izmedju upr. i red. gradj. suda 347

Društvene vijesti: 349

Svaštice 352

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

BROJ 8. GOD. XL.

Uredili:
Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. profesor,
Dr. Ivo Politeo, odvjetnik.

ZAGREB
KOLOVOZ 1924.

Novi pravilnik obraničkog suda Zagrebačke burze za robu i vrednote.

Priopćilo tajništvo Zagrebačke burze.

Iskustvo je pokazalo, da pravilnik obraničkog suda zagrebačke burze — koji je uostalom bio izgradjen tako reći preko noći — ma kako dobar bio, ne odgovara više u koječemu novim prilikama. Zato je odlučeno — kako je predsjednik burze, gosp. dr. Stanko Šverljuga, javio već u svom nastupnom govoru — da se taj pravilnik revidira i što više prilagodi današnjim potrebama.

To je i učinjeno. Novi je pravilnik već odobren te je stao na snagu dneva 14. aprila t. g. S obzirom na to smatra ovo tajništvo uputnim da iznese, u čemu je razlika izmedju novoga i staroga pravilnika.

A.

U prvom je redu trebalo urediti pitanje n a d l e ž n o s t i.

I naš zakon o burzama*) dopušta, da se u pravilima burze odobri, »da sporove iz berzanskih poslova m o r a raspravljati izborni sud, ako ugovornici nijesu pismeno drugačije ugovorili«. Budući da po ustavu (čl. 6.) »Nikome ne može suditi nenadležan sud«, jasno je, da i naš zakon postavlja burzovne sudove uporedo sa državnim sudovima, kada im priznaje takvu prisilnu nadležnast, a po tomu da se i na obranički sud zagrebačke burze može primijeniti zaključak, štc se iz tih pretpostavaka izvodi za druga pravna područja naše države, t. j. da je burzovni obranički sud jedna, iako slabije izražena, »forma državnih sudova«, a ne običan obranički sud, kako bi se na prvi mah moglo pričinjati po imenu njegovu, ili, kako još preciznije veli prof. Schrutka von Rechtenstamm, da je to »obranički sud samo po imenu, jer mu oskudijeva bitna oznaka svakog obraničkog suda, koji izvodi svoju funkciju jedino od volje stranki, pak se može zvati auto-

*) Ukazom od 11. septembra 1919. br. 11.322 prošireni su čl. 1, 6, 7, 8, 14 i 15 zakona o javnim berzama od 3. novembra 1886. na cijelo područje naše države.

rizovanim obraničkim sudom, a približava se državnom sudu, jer od države prima organizaciju i ima isključivu nadležnost.«

Nego u praksi nije nadležnost burzovnih sudova ostala stegnuta na »sporove iz b e r z a n s k i h p o s l o v a«, dakle iz onih poslova, koji se (čl. 14. zak. o burz.) »zaključe u javnoj berzanskoj dvorani (lokalu) u doba odredjeno za rad na berzi i o onim prometnim predmetima, koji se na dotičnoj berzi smiju prodavati i bilježiti (notirati)«. Kojekakove prilike — naročito neprilike kod redovitih sudova, brzina, kojom rade obranički sudovi, sposobnost i sprema njihova, da se bave pravnim poslovima trgovačkog karaktera — nagnaše svuda poslovni svijet, da t. zv. prorogacijom t. j. sporazumnim proširenjem nadležnosti burzovnoga suda, iznose preda nj i pravne sporove iz takova svog rada, koji se nije razvio pod gore pomenutim zakonskim uslovima, te da tako pretvara taj sud, zamišljen kao sud za sporove iz poslovnog rada članova burze kao takovih (stališki sud), u sud kauzalni, t. j. u takav sud, kojega sudbenost nije odredjena s obzirom na lica dotično stališ parničara, nego zahvata izvjesne pravne sporove (causae), iako nijesu nastali iz posla sklopljenog izmedju dva člana burze. S obzirom na to i na glasove, što — pro i contra — učestaše u praksi i u teoriji, oćutila se svuda potreba, da se proširena nadležnost burzovnih sudova doista i dalje zadrži, ali samo u odredjenim i stalnim granicama.

Kad je po prelomu a. u. monarhije osnovana naša burza, to je stanje stvari bilo već gotova činjenica u krajevima, gdje su već postojale burze i burzovni obranički sudovi, pa je i naša burza udarila istim putem i u njih se ugledala. Ipak je stari pravilnik našega burzovnog obraničkog suda zaostao za svojim uzorima utoliko, što nije tu granicu povukao onako stalno, odredjeno i točno, kako je potrebito, pa je praksa samoga suda morala tumačenjem u duhu i razumijevanju zakona ispuniti praznine pravilnika. Ali to ne dostaje. Pravila o nadležnosti moraju biti ne samo jasna i odredjena, nego do potrebe i u tančine izgradjena, da ispune svoju zadaću.

Iz ovih je razloga burzovno vijeće odlučilo, da uredi ovo pitanje, utvrdivši što podrobnije i jasnije u samome pravilniku odredbe o nadležnosti, da dakle izrijekom sankcionira ono, što se u suštini i dosada vršilo u duhu pravilnika.

Uslovi, koji sada u tančine utvrdjuju granice nadležnosti našega obraničkog burzovnog suda, mogli bi se teoretski svrstati u skupine (formalne, materijalne, subjektivne), ali bi to slabo odgovaralo praktičnoj zadaći ovoga obrazloženja, koje nije nikakav komentar pravilnika, već hoće samo istaknuti po mogućnosti s v e i najsitnije razlike izmedju staroga i novoga pravilnika i ukratko naznačiti razloge, iz kojih su se provele pojedine izmjene. Ta se svrha može najbolje i najpraktičnije postići, ako se iznesu na vidjelo temeljna načela, iz kojih je burzovno vijeće polazilo kod revizije pravilnika, obaziruć se u jednu ruku na misli vodilje, što su rukovodile ostale burze pri izradjivanju pravilnika, u koje se naš ugledao, a u drugu na osobite naše domaće prilike i potrebe.

Pretpostavivši to, istaknut će se ovdje ovo:

I. Na burzovnom je sudu zapravo, kako je već natuknuto, da bude stališki sud, da se dakle bavi sporovima iz onoga poslovnoga rada, što ga članovi burze razvijaju na burzi. Tu pravu njegovu zadaću izriče § 2. novoga pravilnika, koji se razlikuje od staroga u tome samo, što je po starome dostajalo, da su stranke članovi burze u vrijeme prikazanja tužbe, dok je po novome za osnivanje nadležnosti burzovnoga suda potrebito članstvo ugovornika u d o b a s k l a p a n j a p o s l a.

Taj se propis prihvatio iz razloga, što se samo kod članova može stalno pretpostaviti, da poznaju i da su na čistu o uzancama burze, o njezinu poslovanju i o svemu, što se tiče obraničkoga suda, kojemu se obvezuju predati na rješavanje sporove, što bi mogli nastati iz dotična posla.

II. Što ide preko gore povučene granice, ne spada strogo u nadležnost obraničkog suda, ali se ipak priteglo i to iz već spomenutih razloga shodnosti u njegov djelokrug, samo ako postoje zato potrebiti uslovi i potrebite garancije za sud i za stranku.

Ti su uslovi i garancije:

1) da to zahtijeva interes jednoga člana burze, a
2) da nije zaprekom ni
   a) poslovna neiskusnost ugovornika,
   b) ni nevažnost samoga spora.

Da se ispuni uslov pod 1) i pod 2) a), odredjuje § 3. prav., da je obranički sud nadležan za poslove sklopljene izvan burze ili na burzi bez uslova po § 2, samo ako je barem jedna stranka (dakako i ovdje u doba sklapanja posla) član zagrebačke burze, a radi li se o poslovima robom, ako je osim toga jedna i druga stranka na potrebitoj poslovnoj visini tako, da su im na dohvatu burzovne uzance te mogu proniknuti i u njihov duh i suštinu. Takvim se smatraju: organi javne uprave, trgovačka društva, tečevna ili gospodarska udruga, član ili posjetnik bilo koje burze (dakle i izvan naše kraljevine) ili lice, koje se redovito (kao obrtom) bavi proizvodnjom, trgovinom ili preradjivanjem robe, koja je predmet dotična posla (§ 3, I i II sl. a i b).

Uslovu je pod 2) b) nasuprot udovoljeno, samo ako je dotičan posao važan ne samo po svojoj vrsti nego i po svom opsegu.

Kad bi se n. pr. dozvolilo, da za spor iz posla robom sklopljena izvan burze može biti nadležan burzovni sud i onda, kada je predmetom toga posla količina robe manja od one količine, što je po postojećim zasebnim uzancama potrebita za jedinicu zaključka sklopljena na burzi, uživali bi u tome pogledu poslovi sklopljeni izvan burze jednu povlasticu, koje poslovi sklopljeni na burzi nemaju, a to ne smije nikako biti, ne smetne li se s uma zadaća i svrha burzovnoga suda. U najmanju je dakle ruku potrebito, da i za poslove sklopljene izvan burze vrijedi ono, što vrijedi za poslove sklopljene na burzi (§ 3 sl. c).

Dakako, ima vrsta robe, za koje nije u pogledu količine ni u dotičnim zasebnim uzancama (ukoliko uopće postoje) odredjena jedinica burzovnoga prometa. Za te će poslove burzovno vijeće odrediti najmanju potrebitu količinu, a dok ne bude izdana ta odredba, biti će privremeno mjerodavna ona količina, koja je za takvu robu obična u trgovačkom prometu na veliko.

Ove se odredbe ne smiju mimoići na nikakov način, pa ni onda, kada je predmet zaključka različita roba. Dakle:

a) Ako je predmetom zaključka razna roba ali svaka u količini manjoj od one, što može biti jedinicom burzovnoga prometa, dotično od one, koja je za takvu vrstu robe obična u trgovačkome prometu na veliko, ne će se sporovi iz takva posla moći raspravljati pred burzovnim obraničkim sudom.

b) ako nasuprot količina i same jedne vrste robe dobavljene po tome zaključku iznosi barem najmanji kvantum dozvoljen za burzovni zaključak, bit će burzovni sud nadležan za cijeli posao.

To isto valja i onda, kada je predmet spora saldo tekućeg računa (§ 4, I). O stavkama računa, što proizlaze iz takva posla, koji bi po gore pomenutim pravilima padao pod nadležnost burzovnoga suda, može rješavati burzovni sud, ali se ne će moći baviti onim stavkama računa, što proizlaze iz posla, za koji ne bi bio nadležan obranički sud po onome, što je gore rečeno. Dakle ako n. pr. u tekućem računu ima dijelom stavki, što su proizašle iz poslova gore naznačenih pod a), a dijelom iz poslova pod b), obranički će sud biti nadležan samo za ove potonje stavke, dok stavke vrste pod a) ne će uzeti u pretres. U koliko se stranke za ove stavke ne nagode ili ne urede spor drukčije, morat će se za njih uteći redovitom sudu.

Sve da i stvar izgleda na prvi mah komplicirana, moralo se ipak tako odrediti već zato, da se pod krinkom tekućeg računa ne uzmognu obići gore naznačena temeljna načela, a to s tim više, što nema razloga, da uredjenje medjusobnih poslovnih odnosa tekućim računom uživa povlasticu u pogledu nadležnosti suda, koja se ne priznaje kod drugog načina u r e d j i v a n j a. To zahtijeva dosljednost, pak zapravo nije trebalo ni isticati napose. Ipak se smatralo uputnim iznijeti i to na vidnom mjestu i u zasebnom §-u, eda se odmah iz početka spriječe jalovi pokusi, koji bi eventualno tražili opravdanje svoje u muku pravilnika.

Razumije se od sebe, da svi ti formalni uslovi ne dostaju, ako stranke ne očituju volju, da im sudi obranički sud. Kako će za burzovni posao po § 2 prav. biti uvijek nadležan obranički sud, ako stranke ne ugovore suprotno, tako za ove druge poslove ne će biti nadležan, ako se stranke ne i z j a v e z a n j e g o v u n a d l e ž n o s t. Ali izjava stranki mora biti uvijek izvan svake dvojbe: bila prethodna ili naknadna, vazda mora biti učinjena ne samo izrijekom nego i pismeno. I punomoćnik, koji potpisuje obraničku nagodu za svoga opunomoćioca, mora biti na to ovlašten izrijekom i pismeno (na prigovor treba da ovlaštenje bude dokazano, § 3 sl. d) i § 4, II.). Razlog ovoj odredbi je onaj isti, s kojega

se zahtijeva pismenost obraničkog ugovora. Obranici, koji sude, moraju nedvoumno biti na čistu, da su voljom stranki pozvani na tu čast, a ta se nedvoumnost sigurno, jasno i brzo, bez dugotrajnih ispitivanja i izvidjaja može utvrditi samo ispravom.

Ovdje se nameće znano pitanje: što će biti, ako je nadležnost obraničkog suda izjavljena u ispravi, a protustranka primi tu izjavu bez prigovora.

Burzovno je vijeće posvetilo osobitu pažnju tome pitanju, pa je zaključilo, da ga riješi tako, da svim predvidljivim jamstvima zapriječi izrabljivanje mogućnosti, da se na taj način sklopi obranički ugovor.

Dosada (§ 3, st. 2) se zahtijevalo samo to, da zaključnica s bilješkom o nadležnosti obraničkoga suda bude bez prigovora primljena o d p r o t o k o l i r a n a t r g o v c a i l i č l a n a k o j e d o m a ć e b u r z e.

Ovo razlikovanje izmedju ljudi presumtivno vještih i eventualno nevještih poslu — na koje nailazimo u mnogim modernim zakonima i koje se od sebe razumije i preporuča — zadržao je i novi pravilnik (§ 3, poslj. st.), ali se time nije zadovoljio, nego je postavio još dva uslova:

1. Da se uklone sve dvojbe, koje su se u praksi poradjale u tom pogledu, odredjeno je (§ 3, poslj. st.) odrešito i nedvoumno, da bilješka o nadležnosti n e m a n i k a k o v a p r a v n o g u č i n k a, a k o j e s a d r ž a n a u b i l o k o j o j i s p r a v i r a z l i č n o j o d z a k l j u č n i c e (na primjer u naručbenici, fakturi, dobavnici i t. d.).

2. Da se isključi svaka zla upotreba, odredjeno je još i to, da i u samoj zaključnici mora bilješka o nadležnosti obraničkog suda biti beziznimno sadržana u s a m o m e k o n t e k s t u, a ne na kraju ili podno i da ne s m i j e b i t i o t i s n u t a š t a m p i l j o m ili na drugi sličan način, dakle drugim riječima da mora biti tiskana ili ispisana (§ 4, III).

Nego tim je polučena samo djelomice svrha, za kojom ide pravilnik po onome, što je na početku izloženo. Nije naime dosta ograničiti krug ugovornika, utvrditi modalitete (formalnosti) ugovora i odrediti općenitom naredbom opseg njegova predmeta, kako smo sve to dosada prikazali. Ne će li se sustati na po puta, treba naznačiti — a to je možda najvažnije — i same vrste sporova, t. j. točno nabrojiti sve one vrste sporova, koji će padati pod nadležnost našeg obraničkog suda, dakako ako poslovi, iz kojih oni potječu, imaju sve pomenute uslove u pogled lica ugovornika, formalnosti i opsega predmeta ugovora.

Te sporove svrstava § 3. (br. 1 do 4) u ove četiri kategorije:

1. Pravni sporovi iz poslova, koji su trgovački poslovi, a po svojoj bi se prirodi i po predmetu posla mogli sklopiti na zagrebačkoj burzi.

To je odredjivao i § 31. st. 1. staroga pravilnika (samo što je pominjao i burzovne poslove neskopljene na zagrebačkoj burzi), pa s obzirom na ono, što je gore rečeno o zadaći i svrsi ovoga obrazloženja, ne treba se dalje baviti ovom odredbom, a to s tim manje,

što je »trgovački posao« pojam trgovačkoga zakonika, pa se u svakom tumaču ovoga zakonika može naći i tumač »trgovačkog posla«.

2. Iznajmljivanje emballage može biti predmetom pravna spora pretresana i presudjena od obraničkoga suda zagrebačke burze samo, ako je posao emballage na strani najmoprimčevoj trgovački posao.

3. Ako upogled obveza iz poslova, za koje je po odredbama pravilnika nadležan obrančki burzovni sud, nastane pravni spor izmedju komitenta i komisionara ili burzovnoga mešetara, obranički je sud nadležan i za riješavanje tih sporova.

4. Burzovni je sud nadležan i za sporove iz pomorskih vozarskih poslova i poslova pomorskoga osiguravanja, ako je predmet tih poslova roba, kojom se trguje na zagrebačkoj burzi.

Kako se vidi, ovom je odredbom (pod 3) učinjen izuzetak za pomorske poslove, jer ni transport na kopnu (dotično i po unutrašnjim vodama) ni kopneno (dotično riječno) osiguranje nije predmet rasprave i presude obraničkoga suda. Ali ovaj je izuzetak u jednu ruku moguć, a u drugu potrebit.

Moguć je bio, jer burza ima svoje pomorske uzance i jer u njezinu obraničkom zboru sjede i ljudi vješti pomorskim trgovačkim poslovima, dok uzance za kopneni transport nijesu još izradjene. U drugu je ruku — opet se ističe — taj izuzetak nametnula potreba, jer, dok kod nas postoji sadašnji parbeni postupak, ne može se pomorski trgovački svijet nadati onoj brzini kod redovitih sudova, koju imperativno zahtijeva pomorska trgovina.

Doista bi stranke mogle povjeriti rješenje »dobrim ljudima« svojega pouzdanja, teoretski i praktički vještima pomorskom pravu, kako to biva i kod drugih pomorskih naroda. Ali presuda takvih, recimo, privatnih obranika podliježe pobijanju kod redovitog suda, pa se konačno rješenje spora može opet otegnuti u nedogled. Te pogibelji nema kod burzovnog suda, jer se njegove presude, kako ćemo kasnije vidjeti, ne mogu po zakonu napadati.

Zato je burzovno vijeće i u ovoj prilici smatralo svojom dužnosti, da ide po mogućnosti na ruku pomorskoj trgovini, a to s tim više, što je ona, koliko ikoja druga, od internacijonalne važnosti, pa treba nastojati, da se inostranci što manje tuže na naše sudske prilike.

Izraz »pomorski vozarski ugovor« ne odgovara doista terminologiji franc. code de commerce (kojega je II. knjiga, kako je poznato, glavni pozitivni izvor našega pomorskoga prava), jer code govori o »chartes-parties, affretements ou nolissements«. Ipak se morao upotrijebiti pomenuti izraz, kako ga uzeše i drugi naši zakoni, s obzirom na današnji razvoj pomorskog prijevoznog posla. Bit će quaestio facti utvrdjenje, da li u konkretnom slučaju, kad se ne radi o čisto transportnom poslu, posao pada pod pojam vozarskoga posla po pravilniku. Ni za pitanje kumulativnog prijevoza (t. zv. Durchfrachtvertrag), obavljenog sa connaissement direct (trough-bill of lading), ne može se unaprijed staviti jedno pravilo za sve slučajeve, s tim manje, što zakon ne uredjuje ovo pitanje i što o njemu postoje u praksi i

teoriji kojekakvi sporovi. Bit će posao judikature, da utvrdi od slučaja do slučaja, radi li se o poslu, koji se ima presuditi po pravilima pomorskoga prava.

Prevažanje je putnika svakako isključeno (sve i kad bi se uzelo, da se više ili manje za pojedine ili sve pravne odnose iz toga posla analogno primjenjuju propisi vozarskoga posla, jer po duhu pravilnika ti poslovi ne spadaju ovamo), a tako i svi ostali pomorski poslovi (pomorski zajam, pomorska hipoteka, pravni odnosi iz nabave broda, iz unajmljenja za pomorsku službu itd.) osim osiguranja robe. Osiguranjem broda ne može se, dakako, baviti naš obranički sud, jer brod nije roba, »kojom se može trgovati na zagrebačkoj burzi«. Sve i da bi bilo, iz razloga već pomenutih, u očitu interesu domaćega pomorstva, da se o svemu tome brzo sudi, nije moguće toliko protegnuti nadležnost burzovnoga suda preko granice onoga, što mu nameće i dopušta svrha i zadaća njegova.

Reasumirajući ono, što je dosada izloženo o nadležnosti, možemo ukratko reći ovo: Polje rada burzovnoga obraničkog suda nije doista ograničeno jedino na sporove iz poslova sklopljenih na burzi po § 2. prav., nego je naš obranički sud nadležan i za sporove iz poslova nesklopljenih na taj način, ali samo onda, kada ti poslovi spadaju u jednu od kategorija nabrojenih pod 1—4, a upogled ugovornika, modaliteta i važnosti dotičnoga posla postoje gore naznačeni uslovi. Jer nije ni u interesu poslovnih krugova, za koje je obranički sud osnovan, ni u skladu sa svrhom, ustrojem i sastavom njegovim, da se bavi drugim sporovima.

Na koncu treba u ovome poglavlju još pomenuti, da se kod revizije pravilnika nije diralo u jasnu i veoma dobru odredbu § 3. st. 3. (sada § 4., IV) pravilnika: da ugovor o obraničkom sudu mora biti tvrd i neoporeciv, da se dakle pridržavanje prava obratiti se i l i obraničkom i l i redovitom sudu ne smatra pravim pristajanjem na nadležnost burzovnog suda, a niti u odredbu § 4. (sada § 5.) o sporovima, što su u tijeku kod redovitog suda, i o onima, za koje je redoviti sud utvrdio nadležnost burzovnog suda. Tako se naime uklanjaju konflikti izmedju burzovnoga i redovitoga suda u pogledu nadležnosti. Nasuprot je § 5. staroga pravilnika o dužnosti suda, da odbije sporove iz terminskih poslova u nekim slučajevima, ukinut kao suvišan s obzirom na pomenute promjene u ovome dijelu pravilnika.

B.

U vezi sa malo prije natuknutim pitanjem o pobijanju obraničkih presuda imade odmah istaknuti drugu, veoma važnu, novu ustanovu pravilnika (§ 73.).

Kako je poznato, stol je sedmorice u jednom konkretnom slučaju izrekao, da pobijanju tužbom kod redovitih sudova podliježu i presude obraničkoga burzovnog suda, institucije, koja nije ni postojala kod nas, kad je gradjanski parbeni postupnik bio uveden. Sve i da je nade, da će ta rješidba ostati osamljena u pravosudju našega najvi-

šega suda, burzovno je vijeće ipak, računajući sa svim eventualnostima, smatralo svojom dužnošću, da preduzme sve nužne mjere, kako bi, što je sigurnije i uspješnije moguće, sačuvalo pravosudje svojega obraničkog suda a tim i interese burzovnog poslovnog svijeta od takve pogibli. S druge strane, iza kako je iznešeno i mnijenje, da bi ipak uputno bilo naći sredstvo, da se uklone eventualne ništavosti — koje se uvijek mogu potkrasti, pače i bez znanja sučeva u času presudjivanja — i to na način što sličniji onome, što postoji u dalmatinsko-slovenačkom zakonu, po kojem je skalupljen cijeli ustroj i postupak našega obraničkog suda, odlučilo je burzovno vijeće:

1. da prestiliziranjem staroga §-a 73. pravilnika još nedvoumnije izreče, kako protiv rješenja obraničkog suda nema a ma nikakva pravna lijeka (»tužbe, prigovora ili ine žalbe«) pred redovitim sudom, jer to i zakon o burzama izriče riječima »Protiv odluke izbornoga suda nema mjesta žalbi«.

Žalba je naime pravni lijek, što ga § 444. srp. zak. o postupku sudskom u gradjanskim parnicama dopušta u četiri slučaja protiv presuda »izabranog suda«, dakle ono, što je kod nas tužba po § 382. gr. p. p.. pak je isključenjem »žalbe« za srbijansko pravno područje isključena i tužba za pravno područje stola sedmorice, odio A.

2. da u svojemu krilu ustroji jedan neodvisan sud, sastavljen od odabranih svojih članova i pravnika, koji će, primjenom onih načela, što odlikuju postupak obraničkoga burzovnog suda, brzo i dobro preispitati spor, ako koja stranka to predloži, tvrdeći, da se potkrala ništavost (§ 72.). Krivo bi bilo mišljenje, da je tim ustrojena jedna druga instancija (jedan prizivni, apelacijoni sud). I austrijski zakon, koji izrijekom veli, da je priziv isključen (§ 6. zak. od 1. aprila 1875. l. d. z. br. 67 »Berufungen gegen Erkenntnisse der durch das Statut der Börse eingesetzten Schiedsgerichte sind nicht zulässig«) propisuje sredstvo za uklanjanje ništavosti (zak. od 1. augusta 1895. 1. d. z. br. 112, čl. XXIII), samo što o tom uklanjaju sudi redoviti sud, budući da je, s obzirom na postupak uveden zakonima od god. 1895., taj sud u stanju, da radi potrebitom brzinom. Ni s našim se zakonom, koji stoji na istome stajalištu, ne kosi dakle, ako isti obranički sud, samo u drugom sastavu, uklanja eventualne mane formalne naravi, ne zalazeći u meritum spora, t. j. ne preispitujući, je li ispravno udovoljeno ili neudovoljeno samomu tužbenomu traženju.

Te taksativno nabrojene ništavosti odgovaraju u glavnom onima pomenutoga dalmatinsko-slovenačkoga zakona i tiču se povrede temeljnih procesualnih načela, na kojima je izgradjen postupak pred našim sudom. Razlikuju se od dalm.-slov. zakona, što ne predvidjaju neke mane, koje s obzirom na razlike izmedju našega pravilnika i dalm.-slov. zakona o burzovnom obraničkom sudu, mogu nastati u sudjenju po pomenutom zakonu a ne u sudjenju po našem pravilniku (br. 3 i donekle br. 1 čl. XXIII dalm. slov. zak.) i što u drugu ruku naš pravilnik smatra važnom povredom postupničkih propisa i to,

što obranička presuda nije iscrpila tužbeno traženje ili ga je prekoračila.

Tako razlog **br. 1** (nevaljanost obraničke pogodbe) zajamčuje primjenu svih pod A pomenutih odredbi o sklapanju obraničkog ugovora (n. pr. ništavost postoji, ako je zaključnicu s klauzulom o nadležnosti burzovnoga suda bez prigovora primilo lice, koje nije ni protokoliran trgovac ni član koje burze naše kraljevine; ako ta klauzula, ma i bila prihvaćena od pomenutih lica, nije sadržana u zaključnici, nego na naručbenici, fakturi itd.); **broj 2** štiti stranke od neispravnoga tumačenja propisa o nadležnosti (n. pr. § 3. br. 1, ako se ne radi o trgovačkom poslu, što je mogao biti zaključen na našoj burzi; — § 3. br. 3, ako je neispravno uzeto, da se radi o emballagi, za koju je nadležan obranički sud; § 3. sl. a), ako nijedna stranka nije bila član burze itd.); br. 3 ne dopušta, da se izreče presuda bez propisane dostave tužbe ili uskratom mogućnosti raspravljanja pred sudom (n. pr. izrečena je oglušna presuda, a tuženikov potpis na dostavnici potiče od lica, koje nije smjelo za njega potpisivati ili je pomutnjom kancelarije pozvan tuženik za drugi sat ili dan, a ne za onaj, kad se imala držati i držala rasprava itd.); **br. 4** prijeti ništavošću, ako je raspravljalo nesposobno ili neovlašteno lice (n. pr. postavljen je bio kurator tuženiku, a pretpostavke zato nijesu postojale ili je stranku zastupalo lice, koje se nije iskazalo punomoćju, itd.); **br. 5 i 6** zahtijevaju, da je sud propisno sastavljen (da je bilo obranika, koliko je propisano, da su propisno birani, da nijedan od njih nije bio valjano otklonjen itd.); **po br. 7** je ništava presuda, ako je bila bez razloga isključena javnost, koja je, kako je poznato, jedna od najvećih garancija modernoga sudjenja; **br. 8** hoće da se tužbeni zahtjev i presuda potpuno pokrivaju, t. j. da sud ne presudi više nego li tužitelj ište, ali i da iscrpi cijelo njegovo traženje, bilo da ga prihvati ili ne prihvati, dijelom ili u cjelini.

U prijedlogu za uklonjenje ništavosti mora ta ništavost biti naznačena ili po broju, pod kojim je navedena u § 73., ili stvarno t. j. stranka, kojoj je krivo, mora jasno i razumljivo (iako ne baš riječima pravilnika) istaknuti suštinu razloga nštavosti, na koji se pozivlje. Ova se mana »ne može naknadno ispraviti«, t. j. budući da se prijedlog mora učiniti za osam dana, ne može se po isteku toga roka više popuniti.

Stavak 5. ovoga § treba dakle tumačiti u vezi sa 3. st. istoga §.

Nego ovdje se nameće od sebe drugo pitanje. Ako naime stranka prikaže prijedlog za uklonjenje ništavosti, prije nego isteče rok od osam dana, pa se za trajanja toga roka sjeti, da u prijedlogu ima gore pomenuta mana, može li je pravovaljano ispraviti još prije isteka roka? Ovo pitanje treba riješiti skupa s pitanjem, može li se prije isteka roka od osam dana, a iza kako je već iznešena jedna ništavost ili više njih, istaknuti još druga koja. Pravilnik ne veli ništa, kao što o tome uopće mukom muče svi kazneni i gradjanski postupnički zakoni kod označivanja rokova pravnih lijekova.

Praksa redov. suda dopušta, da se već podnešen pravni lijek prije isteka roka njegova pravovaljano popuni novim podneskom. Tako je

n. pr. bečki kasacij. sud u jednom (u cjelini ne objavljenom) zaključku od 16. oktobra 1895. br. 9715 izrekao, da je žaliocu prosto, da u roku odredjenom za izvodjenje žalbe ništavosti naknadnim podnescima iznese nove razloge ništavosti nesadržane u već prikazanoj žalbi ništavosti. A na polju gradjanskoga postupnika može se iz publiciranih vrhovnih rješenja izvesti isti zaključak, iako to nije izrečeno expressis verbis (isp. rij. od 9. dec. 1898. br. 15.859, od 13. jula 1899. br. 9115 Gl. U. N. F. 406. 678 itd.).

Doduše ne može se poreći, da je pogdjekad bilo dvojbe o ispravnosti toga shvaćanja, jer ih ima, koji misle, da je prikazivanjem pravnoga lijeka stranka već iscrpila (konsumirala) svoje pravo. Ali budući da se odreka na jedno pravo nikada i nigdje ne pretpostavlja, nego se mora strogo dokazati, ne razumije se, čim bi se moglo opravdati mišljenje, da se stranka samim prikazom svojega podneska prije isteka roka odrekla i prava, da se i dalje na svoju korist posluži tim rokom, ako joj ustreba. Očito je, da je to misao vodilja današnje sudske prakse.

Uostalom stoji i teorija na istome pravnom stajalištu. »Ako je već kod prijave žalbe ništavosti naznačen koji razlog ništavosti b e z i z r i č i t e o d r e k e na druge razloge ništavosti, slobodno je žaliocu, da za osam dana po uručbi presude istakne i koji drugi razlog ništavosti« (Lohsing, Oest. Strafprozessrecht, 1912. str. 622). I Neumann (Kommentar z. d. Zivilprozessgesetzen) veli upogled prigovora u mandatnom postupku (a to vrijedi i za mjenični i uporabni postupak), da se p o i s t e k u neproduljivog roka ne može iznijeti nov prigovor.

Smije li se dakle za trajanja roka iznijeti nov razlog ništavosti, moći će se s tim više u tom roku ispraviti pomenute bitne mane.

Nego pravilnik veli: »Eventualna mana u o v o m s m i s l u ne može se naknadno ispraviti«, t. j. ako razlozi ništavosti nijesu jasno i odredjeno navedeni stvarno ili po broju. Tim se ukratko pravi razlika izmedju bitnih mana, zbog kojih ne vrjedi cijeli pravni lijek, i onih, koje nijesu bitne. Tako se u civilnim i kaznenim postupnicima dopušta ispravak nebitnih mana, kao što je n. pr. potpis odvjetnika. Da se ova nebitna mana ispravi, povraćaju sudovi spis stranci s nalogom, da ga u nekom izvjesnom roku snabdije potpisom odvjetnika, te uzimlju, da je spis na vrijeme prikazan, ako se stranka u tom roku odazove nalogu suda. S obzirom na dikciju pravilnika ne će biti razloga, da tako ne postupa i vijeće za uklonjenje ništavosti.

Pitanje je samo, mora li stranka u odredjenom joj roku podnijeti, providjen potpisom odvjetnika, baš onaj isti prvašnji spis, koji joj je bio povraćen, ili može prikazati drugi. Sve i da se, logički misleći, mora reći, da se faktički dozvoljava produljenje roka dotično ispravak bitnih mana po isteku roka, ako joj se dopusti povratak drugog spisa, mora se priznati, da praksa gradjanskih i kaznenih sudova ipak dopušta izmjene u spisu povraćenom zato, da bude snabdjeven potpisom odvjetnika (isp. zaključak od 2. VII. 1878. br. 5898., od 26. XI. 1885. br. 1342 i od 18. IX. 1888. br. 10697 kas. suda bečkog, zatim od 5. V. 1898. broj 6155 i od 28. III. 1905. broj 4925 istog vrh.

suda. Gl. U. N. F. 160). A i teorija stoji na istom stajalištu (Pollak, System d. öst. Z. P. R., I., 423 op. 36, Neumann, Kommentar ad §§ 84, 85 Z. P. O., Mudrovčić u Mjesečniku 1890. »§ 281 k. p.« str. 36, Schwalb, Ein Beitrag zur Behandlug von rechtsfreundlich nicht gefertigten Schriftsätzen beim Advokatenzwang u Jur. Bl. 1906. br. 1). Suprotno shvaćanje (rj. vrh. suda od 7. XI. 1905. br. 16.921, pa Rintelen »Berufungsgrund und Berufungsantrag«, str. 127) ostalo je sasvim osamljeno.

Uostalom govore za naše shvaćanje i razlozi shodnosti, jer sud nije svaki put u stanju, da kontrolira, je li što izmijenjeno ili dodano u spisu, što je bio povraćen, a u drugu se ruku ne može zahtijevati od odvjetnika, da snabdije svojim potpisom svaku logičku i pravnu besmislicu, koju je stranka nevješta zakonu eventualno iznijela, te da se tako izvrgne opasnosti kazni zbog obijesti, a da stranci, koja se, iako kasno, njemu utiče, ne koristi po savjesti. Siliti odvjetnika da tako radi, značilo bi priječiti ga da vrši svoju zadaću onako, kako se od njega zahtijeva, a o čemu je govora niže. Na ovo se stajalište postavlja i vrhovni sud u gore pomenutim rješidbama.

Zloj upotrebi ovoga liberalnog tumačenja zakona treba ipak po mogućnosti stati na put, i to na način, kako ga F. Klein naznačuje. »Uvaživši sva praktična razmatranja i obzire za to iznešene, moći će se dozvoliti ispravak u sadržini spisa sastavljena bez odvjetnika i prikazana bez njegova potpisa. G d j e p o s t o j i o p r a v d a n a s u m n j a, d a m a n e u spisu nijesu slučajne, da nijesu nastale preko volje, nego da idu za produljenjem roka itd., tu je do suda, da izborom sredstva za uklanjanje formalne mane ili odredjivanjem roka spriječi zlu upotrebu.« (Klein, Vorlesungen ,str. 234). U takvom će slučaju i naš sud naći shodno sredstvo, da ne dopusti obilaženje pravilnika, n. pr. odmjerivši veoma kratak rok za povratak spisa.

Da svi dosada nabrojeni propisi budu točno ispunjeni, zahtijeva pravilnik, kako smo već prigodice natuknuli, da dotični spis bude potpisan od odvjetnika, jer se s punim pravom mora pretpostaviti, da će odvjetnik, kao čovjek od zanata, vješt pravu i zakonu, a svijestan svojih dužnosti sastaviti spis po propisima, jedino kad se obraničkom sudu zbilja potkrala ništavost, ali da će u drugu ruku isto tako odrešito i stranku odvratiti od uzaludne dangube i troška, ako, ispitavši stvar, mora kao pravnik uvidjeti, da presuda obraničkog suda ne boluje od nikakve ništavosti predvidjene u pravilniku. Nema dvojbe, da će naši odvjetnici znati, da se i u ovome poslu kao svuda dosada drže na potrebitoj visini i da savjesno odvraćaju stranke od bezizglednoga zahtjeva, da se ukloni ništavost. Dakako bit će i ovdje kao i svuda i dvojbenih slučajeva, a tu će odvjetnik ispuniti svoju zadaću tim, što će po svojem pravnom uvjerenju poučiti stranku. Ali kad bi — što se tako lako ne će dogoditi — pomogao stranci, da se obijesno utiče sudu za uklanjanje ništavosti, zlo bi upotrijebio povjerenje iskazano mu, pa je pravo, da u tom slučaju nosi i posljedice svoga postupka (opomena, ukor, globa, isključenje od zastupanja stranki pred obraničkim sudom za neko vrijeme). Tako je burzovno vijeće

poskrbilo, da interesi jedne i druge stranke budu bez očite štete protustranke zaštićeni, što je bolje moguće.

Naročito valja istaknuti, da podnašanjem toga prijedloga nije obustavljena izvršivost presude. To a i dužnost namirenja troška protivniku uzdržat će bez dvojbe stranke, da iz obijesti traže lijeka protiv rješenja obraničkog suda. A i zahtjev, da odvjetnik sastavi i potpiše prijedlog za uklonjenje ništavosti, učinit će, kako smo već vidjeli, svoju.

Prijedlog ima biti prikazan, kako je već pomenuto, za osam dana (a ovaj se rok ne može produljiti) i to u onoliko primjeraka, koliko ih je u pravilniku propisano za tužbe, eda i protivnoj stranci bude dana mogućnost, da u neproduljivom roku od drugih osam dana saopći svoje razloge. Kad stigne taj protuprijedlog ili isteče odredjen rok za nj, predava predsjednik vijeća spise jednomu od dvaju člana pravnika (koji moraju biti kvalificirani suci sa svim zahtjevima odredjenim za pravnoga tajnika); taj referent izvješćuje u vijeću, u kojemu sjede još dva obranika izabrana od stranki, a predsjeda sam predsjednik ili jedan od potpredsjednika obraničkoga zbora. Na to vijeće stvara zaključak, kojim ili odbija prijedlog za uklanjanje ništavosti ili, primi li ga, prema prilikama zabacuje tužbu (n. pr. ako nije bilo valjana obraničkog ugovora, ako je obranički sud bio nenadležan i t .d.) ili nalaže obraničkom sudu, neka u istome ili drugome sastavu iznova raspravi i riješi o tužbi, n. pr. ako se obranički sud izjavio nenadležnim, ili ako nije iscrpio cijelo tužbeno traženje, (u kojem će se slučaju rasprava i presuda, dakako, ograničiti na iscrpljeni dio) i t. d.

Pravilnik veli izrijekom, da su prijedlozi za uklonjenje ništavosti »p r a z n i č k e s t v a r i«. Prihvaćena je naime ustanova »sudskih praznika« iz dalmatinsko-slovenačkog zakona, eda neko vrijeme (ovdje od 4 do 6 sedmica po zaključku burzovnoga vijeća) članovima obraničkoga zbora i namještenicima burze, zaposlenim kod obraničkoga suda, bude data prilika, da se odmore. Za vrijeme praznika prestaje sudski rad, u koliko nije važan i hitan. Koja je parnica važna i hitna, ne može se unaprijed predvidjati općenitom odredbom, pa pravilnik prepušta predsjedniku obraničkoga zbora, da u svakom konkretnom slučaju proglasi »prazničkom stvari« onu parnicu, za koju misli, da ima pomenute preduslove. Ta će se parnica onda redovito voditi, kao da nijesu praznici. Za prijedlog zbog uklonjenja ništavosti je nasuprot učinjen izuzetak po samom propisu pravilnika. Bez potrebe da predsjednik obraničkoga zbora izda bilo kakvu odredbu, prijedlog će za uklonjenje ništavosti (jednako kao i vanparničke stvari po pravilniku za burzovno vještačko povjerenstvo, pa dizanje prosvjeda po odredbama burzovnih uzanca) imati svoj redoviti tijek, naime niti će praznici imati utjecaja na početak ili konac roka od osam dana za prikaz prijedloga i protuprijedloga, niti će sud čekati, da minu praznici, da posao uzme u rad.

Kako je već prije rečeno, prijedlog za uklanjanje ništavosti, kao izvanredna mjera, ne obustavlja izvršivost presude, pa je u interesu obiju stranki, da se čim prije ukloni neizvjesnost stvorena prikazanjem tog prijedloga. U tu je svrhu burzovno vijeće stegnulo rok za prikazanje prijedloga na samih osam dana (računajući, ako su obje stranke prisutne kod proglašenja presude, od toga dana), isto je toliko vremena priznalo protivniku za protuprijedlog, odredilo, da se očevidno kasno podnesen prijedlog odmah zabaci (uz analognu primjenu § 29.) i poskrbilo, da se prijedlog odmah riješi bez obzira, da li su sudski praznici ili nijesu.

Postupa se uostalom po propisima, što vrijede za obranički sud; navlastito će stranka u prijedlogu i protuprijedlogu imenovati svojega obranika, dotično će ih po potrebi imenovati predsjednik, uzevši u obzir i razloge otklona; razumije se, da se stranke mogu u prijedlogu i u protuprijedlogu otkloniti svakoga suca (obranika ili pravnika), koji bi mogao biti član vijeća, a sam pravilnik odredjuje, da lica, koja su učestvovala u raspravi kod obraničkog suda (dakle i pravni tajnik), ne mogu biti članovi vijeća.

Razumije se od sebe, da se i u ovom postupku primjenjuju analogno odredbe § 22, po kojima su članovi vijeća dužni otkloniti u svako doba vršenje sudačke službe u danim slučajevima.

Burzovno vijeće smatra, da je tako našlo uspješan način za pouzdano uklanjanje eventualnih ništavosti u postupku pred obraničkim sudom, stegnuvši na minimum sve zapreke onom brzom realizovanju posala, koje zahtijevaju interesi privrede i trgovine.

C.

I sastav obraničkoga zbora i suda doživio je neke promjene. Izabranih obranika ima 54 (prije 24 — § 7); dovoljno je da ih tri četvrtine stalno obitava u Zagrebu (prije svi — § 9); mandat im utrnjuje — ostali slučajevi utrnuća ostadoše nepromijenjeni (§ 12.) — gubitkom članstva burze po § 4. burzovnih pravila (prije gubitkom pasivnog izbornog prava po § 25. burzovnih pravila). Nejasni propis §-a 13, da, kad su potpredsjednici obraničkoga zbora zapriječeni, predsjednika zamjenjuje »po vremenu službe i po godinama najstariji obranik« izmijenjen je tako, da se razumije, kako ta čast zapada u prvom redu obranika najstarijega po trajanju službe, a izmedju više njih s istom službom onoga, koji je najstariji po godinama.

Važna je odredba o broju članova obraničkoga suda (§ 17.) Dok je dosada sastojao »od tri ili pet obranika«, odredjeno je, da to vrijedi samo za sporove preko Din 50.000.—, a za ostale mora sud sastojati od tri člana. Ta je razlika važna i s obzirom na razlog ništavosti po br. 6. § 72. prav. Vrijednost ili predmet spora se uzimlje po navodima tužbe. Smatralo se suvišnim svako istraživanje i raspravljanje o istinitosti tužbenih podataka o vrijednosti, jer trošak i danguba oko toga nije u srazmjeru sa eventualnosti, da namjesto njih trojice sudi njih petero. Proširenje ili sniženje tužbenoga zahtjeva, pa spajanje više tužbi ili podnošenje protutužbe ne utječe na prvobitni sastav vijeća.

Dogodi li se, da u sporu do Din 50.000.— jedna stranka izabere dva obranika namjesto jednoga, smatra se izabranim onaj od njih, koji je prvi imenovan.

Kako se vidi, burzovno je vijeće nastojalo, da ukloni svaku komplikaciju i u ovoj prigodi, kad je išlo za tim, da odtereti obranike od prekomjerna a suvišna posla. Jednostavniji je postupak i onda, kad se koji obranik opravdano krati doći na raspravu ili kad uopće ne dodje (§ 21). U tome slučaju ne treba (kao prije) na novo pozvati stranku, da imenuje drugoga obranika, nego je ona dužna, da ga odmah imenuje izmedju prisutnih obranika, jer ga inače imenuje predsjednik obraničkoga zbora. Ovo potonje biva i tada, kad pored obranika ne dodje na raspravu ni stranka.

U ovoj se vezi može još pomenuti, da je s obzirom na važnost kumstva u našem narodu, u novom pravilniku i kumstvo nabrojeno u § 22. kao razlog isključenja obranika. Nasuprot se nije smatrala dovoljnim razlogom isključenja činjenica, što je obranik u dotičnome poslu sudjelovao kao vještak, a to s tim manje, što je uvijek moguće otkloniti obranika zbog pristranosti, ako se misli, da u pojedinom slučaju ima tome dovoljna razloga. Isključenje iz razloga, što je obranik bio svjedok ili posrednik u poslu, ostalo je — iako se zapravo moglo i to ukinuti — jer se činjenici, da je netko bio svjedok, ne može dati ona važnost, koju ima činjenica, da je bio zastupnik, dakle imao dužnost, da čuva interese stranke. Za posrednika bi možda stvar mogla biti dvojbenija. U toj se dvojbi zaključilo, po onoj »melius abundare quam deficere«, ne obaviti zasada tako radikalne promjene, dok se u praksi ne vidi, kakve je posljedice imala djelomična promjena.

U postupak kod otklanjanja obranika nije se diralo. Svakako propis br. 5. § 73. (ništavost, da je o t k l o n j e n i obranik učestvovao kod rasprave) nameće stranci, koja se marljivo brine o svoje interese, dužnost, da ga ukloni. Pita se samo, je li ispravnije udariti ništavost samo na učestvovanje već faktično otklonjenog obranika ili i na učestvovanje onoga, za kojega je postojao razlog otklona zato, što je po pravilniku bio isključen, ali faktično nije bio otklonjen. Burzovno se vijeće odlučilo za prvu eventualnost. Doista se ne smije ići na ruku onome, tko kuša premučati jednu činjenicu, za koju je znao ili je lako mogao doznati, primijenivši dužnu pažnju, pa prema posljedici toga svojega nedoličnog postupanja predloži ili ne predloži ukidanje presude iz razloga ništavosti.

D.

P o s t u p a k pred sudom od prikazanja tužbe do izricanja presude je popunjen u više smjernica.

§ 26. odredjuje, da u tužbi mora biti naznačena i vrijednost spora. To je potrebito, jer, kako smo vidjeli, od te naznake, koje se istinitost dalje ne ispituje, zavisi sastav obraničkog suda.

§ 29. utvrdjuje rok od osam dana za prijedlog, da se ureče rasprava, ako je pravni tajnik u sporazumu sa predsjednikom obraničkog zbora odbio tužbu zbog očite nenadležnosti suda. U § 79. nije spomenut ovaj rok napose, pa će utjecaj sudskih praznika na početak ili konac njegov zavisiti od toga, je li predsjednik obraničkoga zbora dotični pravni spor proglasio prazničkim ili nije.

§ 31. je važan u dva pravca, jer 1. odredjuje točnije prvo rješenje tužbe, a 2. osim toga uredjuje pitanje povlačenja tužbe.

Ad 1. Treba navlastito pomenuti propis, da će sud, ako je stranka snabdjela jedan primjerak tužbe riječima »za sud«, zadržati u spisima taj primjerak. To je važno za slučaj, da se svi primjerci tužbe eventualno ne podudaraju jedan s drugim. Eventualne posljedice, što odatle mogu nastati, pripisat će stranka sama sebi.

Ad 2. Tužba se bez tuženikove privole može povući samo, dok ne počne prvo ročište, dotično i na prvome ročištu, ako tuženik ne dodje na to ročište. Ako dakle tuženik pristupi na prvo ročište, može se poslije početka toga ročišta povući tužba samo njegovom privolom. Povučena se tužba ne može iznova podnijeti jedino u slučaju, da se tužitelj, kad ju je povukao, odrekao svoga tužbenoga zahtjeva. Gdje te odreke nema, može se opet prikazati.

Povuče li tužitelj tužbu, ima naknaditi tuženiku vas parnički trošak osim onoga, koji je tuženiku pravomoćno već naprćen.

Stari je § 35. u prvome stavku zahtijevao, da tužitelj radi imenovanja kuratora tuženiku »dokaže« nemogućnost, da se sazna za prebivalište tuženikovo. Taj je »dokaz« često nemoguć. Više no da zvaničnim zasvjedočenjem učini to vjerojatnim, ne može se zahtijevati od tužitelja. U tom je smislu ispravljen ovaj propis. Osim toga je odredjeno, da edikt o postavljanju kuratora ima biti izvješen za 30 dana u burzovnoj dvorani (u starome pravilniku nema roka).

Po starom §-u 37. se izvješavanjem u burzovnoj dvorani obavljala dostava stranci (dotično zastupniku ovlaštenom na primanje sudskih spisa za nju), ako je u tijeku parnice promijenila stan ili prebivalište ne prijavivši promjene. Sada se spis namjesto toga otprema na prijašnju adresu, pak se dan predaje pošti smatra danom izvršenja dostave.

U § 40. staroga pravilnika je bilo odredjeno, da sud može naložiti strankama, neka još prije rasprave pred pravnim tajnikom zavedu t. zv. pripravni postupak. Ta je omaška ispravljena. Tijekom rasprave daje doista i sada obranički sud taj nalog, ali izvan rasprave i prije nje, kad sud nije još sastavljen, odredjuje to pravni tajnik sporazumno s predsjednikom obraničkog zbora. Druga je omaška staroga pravilnika sastojala u tome, što nije odredjivao posljedice neposluha stranki u pripravnom postupku. I to je sada ispravljeno u duhu pravilnika. Ako se naime ne odazovu nalogu obje stranke, postupak zalegne za godinu dana, jednako kao da nijesu

pristupile na ročište (§ 51.). Ne odazove li se jedna stranka, ne nastaju sve posljedice ogluhe, ali činjenični navodi stranke, koja se odazvala, postaju formalnom istinom, t. j. sud će ih smatrati dokazanim, pak se kasnije osporavanje ili prinašanje dokaza neposlušne stranke ne će moći više uzeti u obzir. Dakako to vrijedi samo za činjenične navode, jer pravni izvodi stranke ne mogu biti mjerodavni za sud. Na sudu je, da, mislile stranke kakogod o pravnom pitanju, primijeni zakon po svojemu znanju i ovdje, kao i svagdje, jer sud mora poznavati zakon (»iura novit curia«).

I § 46. je popunjen, osobito u tome, što mu je dodana sankcija, t. j. odredjena i ovdje posljedica neposluha. Ako se naime lice, koje pristupi na raspravu (u svojoj ili tudjoj pravnoj stvari), nije kadro očitovati razumljivo, ili se vlada nepristojno, pa se dotična stranka ne pokori nalogu suda, da na ponovno, odgodjeno ročište dodje sa sposobnim punomoćnikom (a do potrebe i odvjetnikom), smatrat će se, da nije došla na ročište, te će nastati pravne posljedice, koje su po pravilniku spojene s nedolaskom.

U § 53. je izrijekom priznato pravnomu tajniku pravo, da učestvuje u rukovodjenju rasprave i obdržavanju reda na njoj (što u prvome redu, dakako, spada u djelokrug pročelnika suda), pa je na njemu i to, da se brine, kako će se rasprava iscrpivo a bez suvišna odugovlačenja privesti kraju. U tu svrhu može do potrebe tražiti i zaključak vijeća. Osim toga je pravni tajnik ovlašten takodjer, da — iza kako su stranke izjavile svoje stajalište — stavi, kao i članovi suda, strankama, svjedocima i vještacima potrebita pitanja.

Važnost ove odredbe je očigledna. Ona zajamčuje u punoj mjeri pravnom tajniku onaj utjecaj, što je potrebit, da pravna strana spora bude svestrano i iscrpljivo pretresena. On nije doista, kao što nije bio ni dosada, član obraničkoga suda, ali ne učestvuje u raspravi kao nijem promatrač; daje mu se prigoda, da poradi, kako će se s pravnog vidika osvijetliti pravni spor u svakom smislu i pravcu, — a na sudu je, dakako, da na temelju ispadaka, što ih pod složnim utjecajem praktičko-poslovnog i teoretsko-pravnog elementa iznese parnica, izreče sasvim suvereno svoje mišljenje. Temeljno načelo, koje je lebdilo pred očima onome, koji je ustrojio obranički sud u današnjem sastavu njegovu, izgradjeno je tako još dalje.

Sasma je nov sadržaj §-a 54., koji je recipiran iz gradjanskoga postupnika dalmatinsko-slovenačkoga. Načelo je gradjanskoga postupnika, da gradjanski sudac nije vezan na presudu kaznenoga suda, kojom je netko riješen od optužbe, ali da ga veže ona kaznena presuda, kojom je optuženik priznat krivim kaznenoga djela. Nastane li tijekom rasprave dvojba, da je jedno dokazalo plod kažnjiva djela (na pr. da se svjedok krivo zakleo, da je isprava krivotvorena), a to je dokazalo po mišljenju suda od odlučne važnosti ili barem od takvog zamašaja, da se ne može mimoići kod rješavanja spora, očito je, da treba biti na čistu, je li tako kažnjivo djelo zbilja počinjeno

ili ne. U takovu je slučaju — dakako, samo u takovu, a ne, ako može biti i bez toga — najuputnije prepustiti kaznenome sudu, koji će stvar dublje i iscrpljivije ispitati, neka reče svoju, pa onda tek nastaviti raspravu. U tu svrhu se p r e k i d a postupak do pravomoćnog rješenja kaznene parnice. Burzovno je vijeće smatralo potrebitim, da u § 54. ovlasti obranički sud na taj postupak.

Novost uvedena §-om 57. teži za skraćenjem, olakšanjem i pojeftinjenjem postupka. Ne znači naime drugo no uzalud gubiti vremena i novca i zapletati stvari, ako se pred jednim sudom sastavljenim od poslovnih ljudi, — koji su po svojemu iskustvu i znanju kadri prosuditi iznos jedne štete, izmakle dobiti ili tražbine, — odredi, da se provede potanko dokaz o tome spornome iznosu, sve i da je teško provediv. Dalmatinsko-slovenački gradjanski postupnik, po kojemu je izgradjen naš pravilnik, dopušta redovitom sucu, da u takovu slučaju riješi pitanje po svojemu osvjedočenju (§ 273), čak mimoišavši dokaz ponudjen od stranke, dapače dopušta uopće redovitom sudu, da, kad u njemu sjedi jedan sudac, praktički vješt dotičnim poslima, ne sasluša ni vještaka, ukoliko dostaje strukovno znanje sudaca (§ 369). Nema dvojbe, da se malo koji postupnički propisi bolje slažu sa svrhom i prirodom našega obraničkog suda, od ovoga, pak je burzovno vijeće bilo uvjereno, da će, preuzevši ih, učiniti veliku uslugu našemu poslovnom svijetu.

I § 63. novoga pravilnika ide za tim, da ubrza postupak. Dužnost je suda, da potpuno iscrpi cijelo dokazno i parnično gradivo uopće. U tome je i naš pravilnik veoma liberalan te dopušta strankama, da sve do zaglave rasprave iznose nove činjenične tvrdnje i nova dokazna sredstva. Ali se ni ovdje kao ni drugdje ne smije ići na ruku onome, tko zlo upotrebljava ovu liberalnost, da time, a protiv načela vjere i poštenja, zavlači rješenje parnice. Uvidi li sud, da stranka očevidno ide za tim i da bi se parnica znatno zategla, kad bi se pripustile novosti, koje su se mogle iznijeti prije, ali se nijesu iznijele, može zaključiti, da ih ne pripusti. Ovaj će dodatak §-u 63 nametnuti strankama još više dužnosti, da postupaju otvoreno, lojalno i oprezno, jer bi inače morale pripisati svojemu nedoličnomu vladanju posljedice, što bi ih mogle zadesiti radi toga.

I § 64. nastoji, da ubrza i olakša postupak i odtereti sud i kod sastavljanja zapisnika (kojemu i onako valja sada, s obzirom na ustanovljenje suda za uklanjanje ništavosti, posvetiti još veću pažnju).

Ako naime rasprava bude kraju privedena na jednome ročištu, nema razloga, da navodi stranki budu dva puta napisani: jednom na zapisniku a drugi put u odluci. Budući da se odluka izriče za malo dana, a po tome da je za kratko doba sastavljena dotično i dostavljena (§ 67.), dostaje, da ti navodi budu sadržani u činjeničkom stanju odluke. Očite se neispravnosti mogu i tako uvijek ispraviti (§ 69).

Pod imenom povrate u prijašnje stanje razumije pravilnik dvije različne institucije, naime pravu povratu u prijašnje stanje

(restitutio in integrum) i obnovu postupka. Premda je i bečka burza preuzela iz austrijskoga gradjanskog postupnika ovu potonju ustanovu u potpunoj mjeri, zaključilo je ipak burzovno vijeće, da zasada ne dira u 3. (sada 7.) stavak §-a 70., koji izjavljuje, da »§ 368. gradjanskog parbenog postupnika od 16. IX. 1852. važi i za postupak pred burzovnim obraničkim sudom«. Priznaje se, da taj propis nije savremen i da nije ni teoretski ni praktički ispravno navrnuti na mladicu staru granu sasvim različne prirode. Ali budući se u praksi dosada nije pokazala potreba, ni u bilo kojem praktičnom slučaju očutila oskudica pobližeg i boljeg zakonskog propisa o tome, odlučilo je burzovno vijeće, da se za sada radikalno ne mijenja pomenuta alineja, kad ne nanosi štete, nego samo smeta vanjskoj ljepoti pravilnika.

Što se pak tiče prave povrate u prijašnje stanje, smatralo je burzovno vijeće potrebitim, da propise o tome popuni u više smjernica, kako je praktična potreba zahtijevala. Zato je sada u § 70. izrečeno, da o molbi za povratak u prijašnje stanje rješava sud u onom istom sastavu, u kojemu se bavilo glavnom stvari, a, ako to nije više moguće, da stranka, koje je obranik otpao, bira novog obranika po postojećim pravilima. Napomenuto je, da se ni tijek parnice ni izvršenje presude ne obustavlja molbom za povratu. Napokon je odredjeno, da se s molbom očito kasno prikazanom postupa onako, kako je propisano za tužbe, za koje je burzovni sud očito nenadležan (§ 29). Ako se stranka ćuti povredjenom time, što je pravni tajnik (sporazumno sa predsjednikom zbora) odbio molbu, može za osam dana iskati, da sud prihvati o tome zaključak t. j. da izreče, je li s pravom molba odbijena kao zakašnjena ili nije. U potonjem će slučaju dakako sud zaći podjedno i u meritorno pretresanje molbe i izreći, ima li se ugoditi molbi ili ne.

Ali je i pitanje troška sada uredjeno. Imala molba uspjeha ili ne imala, budući da je vas trošak, što nastane protivniku, molitelj prouzrokovao, pravo je, da ga on i nosi, sve da i krivnja ne pada na njega, što je »bez svoje krivnje« promašio rok ili ročište.

Na pitanje t r o š k a se novi pravilnik uopće osvrće iscrpljivije nego stari, navlastito u § 71., koji se bavi troškom uopće. U ovom je §-u utvrdjen princip prebijanja ili razmjernog radjeljivanja troška kod djelomičnog uspjeha obiju stranki, u koliko zasebne prilike slučaja ne nameću drukčije rješenje. Ako naime jedna stranka podlegne samo razmjerno neznatno, a isticanje njezinih zahtjeva nije prouzrokovalo osobita troška, ili su njezini zahtjevi imali biti odredjeni rasudom suda, vještacima ili uzajamnim obračunavanjem (dakle u suštini opet bez osobita troška), može sud naložiti, da toj stranci bude naknadjen vas trošak.

I za p o h r a n u spisa je odredjena promjena u toliko, što će odsad trajati 30 godina, a ne kao dosad samo 10 godina dana (§ 76).

E.

U pogledu je n a g o d e i p r e s u d e pravilnik donio takodjer nekoliko važnih promjena i dopuna, koje je dosadašnje iskustvo nametnulo, a kojim se može ubrzati i olakšati realizacija tražbina, eventualno i bez parnice.

I kod sklapanja vanparnične nagode — kao što, kako smo vidjeli i u više drugih slučajeva — povjerava se pravnom tajniku zadaća, što ju ima u modernim gradjanskim postupcima sudac pojedinac, dakako u koliko se taj princip može primijeniti i kod jednog suda, u kojemu obranici vrše sudačku funkciju. Predsjednik obraničkog zbora može naime odrediti jednoga obranika, da uz učestvovanje pravnoga tajnika nagadja stranke, i to ne samo u tijeku postupka nego i prije zametanja postupka, dakako u koliko se radi o pravnim sporovima, za koje je obranički sud po općim već na početku naznačenim pravilima nadležan. To se može tim lakše provesti, što je odredjeno, da predsjednik može ustanoviti naročiti red, kako će i u tu svrhu biti uvijek na raspolaganju dovoljan broj obranika (§ 14). Na ovaj se način i ovdje, kao i na drugim mjestima, odterećuju obranici, koji i tako nesebično žrtvuju toliko od svoga dragocjenog vremena obraničkomu sudu.

U još više pogleda su izmijenjeni propisi o presudama. — Stari je pravilnik ponajprije upogled ogluhe sadržavao (§§ 49., 50.) propisa, iako u pravilniku nije rečeno — ne može se izreći oglušna presuda, ogluhe tužitelja i tuženika. Te je novi pravilnik stopio u jedno, (§ 49.) te uveo u oglušnom postupku ove promjene:

1. Pravo i dužnost izricanja oglušne presude nastupa 30 minuta iza časa, u koji je urečena rasprava, jer se smatralo, da nema razloga, da cijelo vijeće gubi cio sat vremena čekajući dolazak stranki, koje svojim vladanjem pokazuju malo brige za vlastite interese. (Dakako ako obje stranke ne pristupe — za 30 minuta, to se od sebe razumije, iako u pravilniku nije rečeno — ne može se izreći oglušna presuda, već će, kao i dosad, parnica zaleći za godinu dana (§ 51).

2. Stranka, koja je pristupila, ima predložiti sudu, da izreče presudu, jer bez zahtjeva zanimanika ne može biti presude, s tim više, što bi eventualno moglo biti u interesu stranke, koja je došla, da se oglušna presuda ne izreče. Ovo nije bilo izraženo u starome pravilniku. Ako se prijedlogu za izricanje oglušne presude ne udovolji, jer nema niže nabrojenih uslova, ročište će se odgoditi, a na novo će se ročište opet pozvati obje strane (§ 50. poslj. st.). Ne stavi li nasuprot prisutna stranka takav prijedlog, bit će kao da nije ni ona pristupila, te će nastati posljedice § 51.

3. Predmet presude ne može biti nego »tužbeni zahtjev« a ne »tražbina« ni »pravo tužiteljevo«, kako je bilo rečeno u starim §§ 49. i 51., jer nije mjerodavno, što bi tužitelj imao pravo iskati, nego što je doista iskao u svojoj tužbi. Doduše u pravilniku nije rečeno, da li i dokle se može proširiti tužbeno traženje, ali to je razlog više, da se

ne dozvoli neugodno iznenadjenje za nemarnu stranku prilikom oglušnoga postupka. Najgore, što nemarni tuženik može očekivati, ima biti: da bude osudjen po tužbi. Zato je u novome pravilniku rečeno, da će se »presudom riješiti o tužbenom zahtjevu«.

4. Nije ispravno uzeti, da će sud presudu moći osloniti, ako ne dodje tuženik, na »n a v o d e i činjenice sadržane u t u ž b i« (stari § 49.), ni, ako nije došao tužitelj, na »okolnosti, koje je naveo tuženik« (stari § 50.).

Najprije valja razlikovati činjenične od pravnih navoda. Ovi potonji ne vežu sud, prvi da. Ako n. pr. tuženik dodje na raspravu i prizna, recimo, da mu je tužitelj dobavio, kako tužba veli, x vagona drva, ali ako uz to ustvrdi pravnu besmislost, da dobava znači darovštinu, pa se on zato ne smatra dužnim platiti tužbom u to ime zaiskanu svotu, razumije se, da se sud ne će obazrijeti na ovaj nemogući pravni navod.

U drugu ruku nije tužitelj vezan na ono, što je naveo u tužbi; on može, u koliko ne mijenja svoj tražbeni zahtjev, svoju tužbu popuniti i drugim navodima. Zato je u novome pravilniku rečeno, da se ima držati za istinit »činjenični navod iznesen u pogledu pravnoga spora od stranke, koja je pristupila«.

5. Dakako i toj formalnoj istini mora se postaviti jedna granica, ali ne kao dosada. Riječi staroga pravilnika: »ukoliko ne budu oprovrgnute dokaznim sredstvima, koje je podnio tužitelj ili koje je sud još naknadno tražio« (§ 49.) dotično »u koliko nijesu opovrgnute predloženim dokaznim sredstvima« ne izriču ni jasno ni ispravno, što priječi suca, da smatra istinitim činjeničke navode prisutne stranke. Zato upotrebljuje novi pravilnik riječi »u koliko ga ne opovrgavaju dokazi sudu već podneseni«. Već podneseni su u smislu pravilnika samo oni dokazi, kojih ispadak, rezultat ima sudac već pred očima bez ikakvog daljeg izvodjenja dokaza. Dakle nije »već podnešen dokaz« naznaka svjedoka, koji bi, kad bi bili ispitani, eventualno potvrdili dotičnu činjenicu, ali jest n. pr. pismo, ugovor, priznanica, presuda itd. ili druga isprava o dotičnoj činjenici.

Ako dakle postoje svi ti uslovi, sud će prema prilikama po činjeničkome stanju, koje smatra dokaznim, i na temelju zakonskih propisa redovito izreći oglušnu presudu. Veli se »redovito«, jer ako se radi o okolnostima, na koje se valja obazirati po zvaničnoj dužnosti, sud ne će moći izdati presude bez dokaza o njima, pa ako prisutna stranka ne uzmogne na ročištu iznijeti takav od suda zatraženi dokaz, ne će se moći izreći oglušna presuda (§ 50. br. 3.).

6. Jedan je od dokaza, na koje sud valja da ima obzira s ureda, dakako i pitanje dostave (v. razlog ništavosti po br. 3 § 73.). U tom pitanju odstupa pravilnik u dva suprotna smjera od stroge primjene načela, naime:

a) ako je kod suda opće znano, da je stranka, koja nije pristupila, bila spriječena da pristupi elementarnim dogadjajima (n. pr. poplavom) ili drugim neotklonivim slučajevima (n. pr. obustavom prometa);

b) ako nije dokazano, da je stranka koja nije pristupila, bila propisno pozvana. Ipak — ovo je drugi izuzetak — može sud na prijedlog prisutne stranke ostaviti, da izreče presudu do nekog odredjenog roka, pa, ako kasnije iz poduzetih izvida o dostavi izadje, da je poziv na vrijeme dostavljen, a nemarna je stranka po tomu mogla doći na ročište, izreći oglušnu presudu, i to za osam dana, pošto stigne dostavnica ili pošto se dokončaju izvidjaji (§ 50., br. 1 i 2). Tim se prištedjuje danguba za novo ročište, a nemarna se stranka ne može potužiti, jer ne može zahtijevati, da vuče koristi od slučaja, što sudu nije na vrijeme prispio dokaz o dostavi obavljenoj u redu.

Dalje izmjene upogled presude sadrže §§ 65., 67. i 69.

U §-u 65. je najprije ispravljena netačna dikcija al. 2. Ne treba da presuda uzme u obzir, »sve prijedloge i prigovore iznesene od stranaka«, nego samo meritorne (one, što se tiču same stvari). Zašto n. pr. da se bavi jednim dokaznim prijedlogom, koji po stanju stvari ne utječe više na suštinu spora, ili prijedlogom, koji je već zasebno riješen ili pridržan kasnijemu zasebnom rješenju (n. pr. u slučaju djelomične presude)? Zato i odredjuje § 69. (kao i dosad), da u opravku presude moraju biti navedeni »glavni« prijedlozi stranki.

Djelomičnih presuda ne poznaje stari pravilnik. Burzovno je vijeće zaključilo, da ih preuzme iz dalmatinsko-slovenačkog gradjanskoga postupnika, jer dopuštaju tužitelju realizaciju jednog dijela tužbenog zahtjeva bez čekanja na možda dugotrajno izvodjenje dokaza za ostali dio zahtjeva, dotično oslobadjaju odmah tuženika od neizvjesnosti upogled dijela tužbenoga traženja, za koji je već jasno, da nije opravdan. Takove su djelomične presude dakle od velike važnosti za poslovni svijet, a i sudu olakšavaju posao, jer mu dopuštaju da ograniči svoj dalji rad na ono, što je još sporno.

Zato je §-u 65. dodan ovaj stavak: »Ako koji od više zahtjeva, što su izneseni u istoj tužbi, ili ako dio zahtjeva naročitim pripoznanjem tuženika postane nesporan ili uslijed doprinesenih dokaza dozrije za konačnu odluku, može sud upogled toga zahtjeva ili dijela mu smjesta zaglaviti raspravu i izreći djelomičnu presudu. Ta djelomična presuda ima snagu konačne presude. O trošku će se u ovom slučaju odlučiti kod konačne presude, ako kod izricanja djelomične presude nije moguće suditi o njemu.«

§ 67. odterećuje obranički sud od suvišnoga rada, i to:

1. jer odredjuje, da, ako se presuda ne izreče odmah na raspravi, sud može zaključiti, da se uopće ne proglasi usmeno, nego da se za 8 dana pismeno izradi, a za 14 dana dostavi strankama.

2. jer dopušta, da, ako se ipak proglasi poslije dana rasprave (najkasnije za 8 dana), kod proglašenja ne sudjeluje cijelo vijeće već samo pročelnik i pravni tajnik.

Na ove rokove ne utječu sudski praznici, t. j. rokovi teku bez obzira na sudske praznike.

§ 69, ispravlja neke netočnosti staroga pravilnika o sadržaju pismenoga otpravka presude, proteže načelo § 13 o zamjeni pročel-

nika na slučaj, da je pročelnik zapriječen potpisati presudu, i sadrži još nov stavak o pravu i dužnosti suda, da (redovito bez prethodne rasprave) popravi pisarske i računske pogrješke ili druge očite neispravnosti u presudi ili njezinim otpravcima, naročito kad se otpravak presude ne podudara s odlukom suda.

Kako je u uvodu rečeno, tajništvo se burze dalo na ovaj posao samo zato, da upozori zanimanike na razlike izmedju staroga i novoga pravilnika, te im tako olakša razumijevanje ovoga posljednjega, a nije mislilo iznositi svoje pravno mišljenje o svakom pojedinom propisu. A ako je pogdjegdje, zavedeno važnošću kojeg spornog pitanja, raspravljalo o njemu, tim je naprosto naznačilo svoje subjektivno pravno stajalište, ne prejudicirajući — razumije se od sebe — ni najmanje pravu samoga obraničkoga suda, da bez obzira na ičije mnijenje, suvereno tumači pravilnik po svojem najboljem znanju i savjesti.

Sposobnost žene, da bude svjedokom oporuke.

Napisao: dr. Branislav Dimitrijević, profesor univerziteta.

Da ograničenja djelatne sposobnosti žene u području gradjanskoga prava sačinjavaju danas — načelno uzeto — anahronizam, malo će se tko naći, da u to posumnja. Moderna zakonodavstva pokazuju jasno tendenciju, da takova ograničenja odstrane. No u tome nalaze slabu utjehu oni interesenti, čiji pravni interesi dolaze pod prosudjivanje sa stajališta zastarjelih zakona. Medju takove anahronizme spada naročito i nesposobnost žene, da bude svjedokom posljednje volje, koju nalazimo u starijim gradjanskim zakonima. Nedavno se je desio jedan slučaj u našoj sredini, za koji sam slučajno saznao u razgovoru. Lica, koja su kao svjedoci sudjelovala kod akta, koji je juristički neorijentirana intesentica shvatila kao oporuku, bile su same inteligentne gospodje. Interesentica je bila vanredno iznenadjena i neugodno dirnuta, kada joj je odvjetnik, na koga se je obratila, saopćio, da žene ne mogu biti svjedocima oporuke; očevidno, da za pravnu svijest lajika, koji nije upućen u pozitivne norme i njihovo tumačenje, ta nesposobnost sačinjava danas jedan kuriozitet i da otuda trpe mnogi opravdani interesi. Odvjetnik, koji je dao navedenu izjavu stranci, bio je u pravu, jer — koliko je meni poznato — ni u literaturi gradjanskoga prava, koje vrijedi u Hrvatskoj i Slavoniji, ni u ovdašnjoj sudbenoj praksi nije se do sada pojavilo protivno mišljenje. No mene je taj slučaj podsjetio, da sam prije nekih 15 godina, dok sam još djelovao kao sudac, imao ozbiljne sumnje, da li je to shvaćanje ispravno. To mi je dalo povoda, da — iz prostog interesa, a bez ikakove dalje svrhe — malo zagledam u stvar i osvježim razloge, koji su me onda rukovodili. No i nehotice

ušao sam dublje u stvar, pa mi se je činilo, da bi bio grijeh, kada rezultate, do kojih sam došao, ne bih objelodanio i ne bi tako dao povoda, da se pitanje, o kome je ovdje riječ, uzme u promatranje i s one strane, s koje do sada, kako mi se čini, nije bilo promatrano. Stvar je u ovome.

§ 591 o. gr. z. tumači se tako, da žene bez obzira na doba života ne mogu biti svjedocima u razredbama posljednje volje. Tumačenje to moglo je do novele od 1914., da ima temelja u području bivše Austrije, ali za Hrvatsku i Slavoniju nema nikakova temelja. Da vidimo.

Prvobitni tekst §-a 591. glasio je u njemačkom originalu: »Die Mitglieder eines geistlichen Ordens, Frauenspersonen und Jünglinge unter achtzehn Jahren, Sinnlose Blinde... können bei letzen Anordnungen nicht Zeugen sein«.[1]) Taj tekst prvog službenog izdanja općeg gradjanskog zakonika izmijenjen je tek dvorskim dekretom od 2. listopada 1812. tako, da glasi: »Die Mitglieder eines geistlichen Ordens, Jünglinge unter achtzehn Jahren, Frauenspersonen, Sinnlose, Blinde...« Pošto se po prvobitnom tekstu obzirom na cjelokupni sintaktični sklop §-a 591. kritična ustanova mora da tumači tako, da svjedocima u razredbama posljednje volje žene — kao i mladići — ne mogu biti samo onda, ako nisu navršile 18. godinu (inače bi morala glasiti: »Frauenpersonen, Jünglinge unter achtzehn Jahren« ili, kako je kašnje promijenjena »Jünglinge unter achtzehn Jahren, Frauenspersonen«), htjelo se je tom promjenom kritičnoj ustanovi dati smisao, da žene bez obzira na doba života ne mogu biti svjedocima posljednje volje.

Cesarskim patentom od 29. studenoga 1852. (d. z. 1. br. 246) uveden je prema čl. I. u kraljevinama Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, u Vojvodini srpskoj i tamiškom Banatu »patentom od 1. lipnja 1811. u drugim krajevima cesarevine... proglašeni opći gradjanski zakonik« samo sa onim kašnjim naredbama, koje se na isti odnose, koje su u priklopljenom dodatku sadržane. No spomenutoga dekreta od 2. listopada 1812., kojim se mijenja tekst kritične ustanove, nema u tome dodatku, kako se svatko može uvjeriti iz službenog ručnog izdanja općeg gradjanskog zakonika, izišlog u Beču 1853. Da se ispravno shvati značenje teksta, koji to službeno izdanje sadrži, valja

[1] Po Stubenrauchovu komentaru, VIII. izd., I sv. 1902., str. 797, primj. 3 imao bi prvobitni tekst §-a 591. u kritičnom svojem dijelu glasiti još nedvoumnije u korist žena: »Jünglinge und Frauenspersonen unter achtzehn Jahren«. No to mi se ne čini vjerojatnim, jer Kirchstetter u svom komentaru iz god. 1872. u primj. 2 navodi, da je u prvobitnom službenom izdanju o. gr. z-a tekst glasio: »Frauenspersonen und Jünglinge unter achtzehn Jahren«, a isti takav tekst našao sam i u najstarijem Zeillerovom komentaru iz god. 1811.-12., sv. II 1812. (taj komentar ima seminarka biblioteka juridičkoga fakulteta); jednaki tekst navodi i Michel, Handbuch des allg. Privatrehts für das Kaiserthum Österreich, 1853.

uvažiti, da je u Reichsgesetzblatt-u god. 1852. proglašen samo citirani ces. patent od 29. studenoga 1852., ali sa ovom opaskom u primjedbi pod zvjezdicom k članku I.: »Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch selbst, sammt dem obigen Anhange, wird nachträglich in amtlicher Handausgabe sowohl in der deutschen Sprache, als auch in allen in obengenannten Kronländern üblichen Landessprachen kundgemacht werden«. Cit. službeno ručno izdanje o. gr. z. iz god. 1853. ima dakle karakter službene publikacije, pa je prema tome tekst, koji sadrži, autentičan. Tekst §-a 591, koji nalazimo u tom službenom izdanju hrvatskoga teksta[2], odgovara potpuno prvobitnomu tekstu, kako je to i logično, jer se cit. člankom I. ces. patenta od 29. studenoga 1852. opći gradjanski zakonik uvadja onako, kako je u drugim krajevima cesarevine proglašen patentom od 1. lipnja 1811., i jer cit. dvor. dekret od 2. listopada 1812., koji donaša promjenu toga teksta, nije usvojen i za novo područje.

Rezultat, do kojega dolazimo, je dakle taj, da cit. dvor. dekret od 2. listopada 1812. ne vrijedi u Hrvatskoj i Slavoniji, jer ga nema u dodatku, nego da tu vrijedi prvobitni tekst §-a 591. o. gr. z.-a. To su previdjeli povodeći se bez kritike za austrijskom literaturom i austrijskim izdanjima općeg gradj. zakonika naši komentatori i redaktori domaćih izdanja općeg austr. grad. zakonika, a za njima se je onda povela i judikatura. Krivo je dakle, kada uvaženi naš stručnjak,

[2] Njemački tekst službenog izdanja, koji glasi »Jünglinge unter achtzehn Jahren, Frauenspersonen«, dakle onako, kako ga nalazimo u austrijskim izdanjima o. gr. z-a, stoji u protuslovlju sa cit. čl. I. ces. patenta od 29. studenoga 1852., pa se prema tome, uzme li se, da je njemački tekst autentičan, mora smatrati redakcijonalnom pogrješkom i tumačiti obzirom na čl. I. ces. patenta od 29. studenoga 1852., dakle onako, kako bi to odgovaralo hrvatskom tekstu. Interesantno je u tome pogledu, da u privatnom izdanju općeg gradj. zakonika sa popularnim objašnjenjem »L. Pexa, Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, zweite Auflage. Pest, 1856.« (ima ga univerzitetska biblioteka pod signaturom 58020) njemački tekst glasi: »Jünglinge und Frauenspersoncu unter achtzehn Jahren«, dakle u smislu prvobitnoga teksta općeg gradj. zakonika. Valjda je taj tekst uzet bio prema madjarskom tekstu. To — kako izgleda — ne možemo drukčije protumačiti, nego da se je kod redakcije tekstova u »zemaljskim jezicima« vodilo računa o čl. I. ces. patenta od 29. studenoga 1852., dočim se je njemački tekst objelodanilo naprosto prema kojem njemačkom austrijskom tekstu onoga doba, a previdjelo, da § 591. treba stilizirati obzirom na čl. I. cit. patenta. — Uzme li se pak, da je u Hrvatskoj i Slavoniji autentičan hrvatski tekst općeg gradj. zakonika, kako je to držao prof. Spevec (Mjesečnik iz 1900. str. 477.), onda otpada svaka potreba, da se u ovom pitanju uopće reflektira na njemački tekst. Tomu Spevčevu shvaćanju dolazi u prilog naročito činjenica, da opći gradj. zakonik, kada je bio uveden u Ugarskoj i Hrvatskoj i Slavoniji, nije uopće izašao u drž. zak. listu (kako to pretpostavljaju ces. patent od 27. pros. 1852. (d. z. l. br. 260) i naredba ministarstva pravosudja od 19. ožujka 1853. (d. z. l. br. 51), na kojima se protivno mnijenje temelji), nego je »objelodanjen« »naknadno u službenom ručnom izdanju«, kako smo to gore naveli.

pok. profesor Spevec, u svom izdanju općeg gradjan. zakonika — povodeći se u tome sigurno za Rušnovom — kod §-a 591. pod zvezdicom ispravlja službeni tekst, koji ovdje vrijedi, kao da se tu radi o kakovoj pogrješci u prijevodu. U istinu je taj tekst doslovni prijevod prvobitnoga njemačkog originala.

Kada zakonodavac uvodeći opći gradjanski zakonik u označena nova područja napušta dvor. dekret od 1812. i time prihvaća prvo bitni tekst §-a 591., može to da znači samo, da zakonodavac ne će ono, što se je htjelo s tim ispravkom postići, nego da hoće ono, što § 591. u prvobitnoj svojoj stilizaciji logički i gramatički kaže. Drugim riječima, zakonodavac iz godine 1852, nije više istoga mišljenja u tom pitanju sa zakonodavcem iz početka 19. stoljeća. Tome se ne treba čuditi, kada se iz istorije nastajanja austrijskog općeg gradjan. zakonika zna, da je već prigodom vijećanja o izvornoj osnovi k općem gradjan. zakoniku nadvladalo bilo mišljenje, da i žene mogu biti svjedocima posljednje volje. To je mnijenje kašnje napušteno, no potpomognuto daljom evolucijom životnih odnošaja prodrlo je ono iza više decenija do zakonske snage prilikom uvadjanja tog općeg gradjan. zakonika u daljim područjima. Ne valja u ovom savezu ni to izgubiti iz vida, da je zakonodavac centralističke Austrije uvadjajući pedesetih godina austrijske zakone u Ugarskoj i Hrvatskoj i Slavoniji imao na umu i reformu tih zakona, kako nam to najbolje pokazuje družica općeg gradjan. zakonika »privremeni gradjan. postupnik« od 16. rujna 1852.

I logička i istorijska interpretacija §-a 591. općeg gradjan. zakonika, kako je uveden ces. patentom od 29. studenoga 1852., nameće nam dakle nužno zaključak, da su i žene (pravije: ženske) sposobne — kao i mladići — da budu svjedocima posljednje volje, ako su navršile 18. godinu. Načelo je to, koje su usvojili već svi moderni zakonici[3], a koje je već i u zemljama bivše Austrije na snazi počam od novele od 12. listopada 1914. (v. §§ 3. i 56.), dakle i u onom području naše države, koje je nekada stajalo pod austrijskim zakonodavstvom. U Srbiji je § 446. tamošnjeg gradjan. zakonika, koji sadrži ustanovu o nesposobnosti žene, da bude svjedokom posljednje volje, ukinut već zakonom od 24. svibnja 1911. Možemo li uoči tih činjenica još i danas na silu da dajemo §-u 591. o. gr. z. smisao, koji protivuriječi jasnomu slovu zakona, koji obara istorijska interpretacija i koji je uz to još i nesavremen u najvećoj mjeri.

[3] Vidi n. pr. njemački gradj. zakonik, koji ne poznaje ženski spol kao razlog nesposobnosti biti svjedokom posljednje volje.

Izvlazba nekretnina u Zagrebu i Zemunu.

(Prava i dužnosti izvlastitelja).

Napisao **dr. Mijo Hribar,** odvjetnik u Zagrebu.

Zakonom o izvlazbi nekretnina u gradu Zagrebu od 18. prosinca 1876. (»Zbornik« br. 94.) uredjena je izvlazba nekretnina u Zagrebu za potrebe države i samog grada, a taj je zakon protegnut i na grad Zemun (vidi »Zbornik« 1914. br. 95.).

U članu 37. ustava poprimljen je u cijelosti § 365 o. g. z. o izvlazbi, pak je takova kod nas moguća ili na temelju posebnoga zakona o izvlazbi ili opet je moguća, da je upravno vlast dozvoli na temelju općega zakona o izvlazbi prihvativ svrhu izvlazbe, kao da je u općem interesu. Iz spomenutoga člana ustava, a jednako iz dosadanje teorije i prakse slijedi, da je izvlazba pravo samo države, da ga ona vrši temeljem svoga »ius eminenes«.

Ali država sama ne provodi uvijek izvlazbu, već dozvoljuje, da ju mogu obaviti i privatnici i pojedini dijelovi države (pokrajine, gradovi itd.) no dakako uvijek samo u interesu općenitosti. Privatnici dolaze do toga kao upravljači poduzeća, koja služe općemu interesu, kao n. pr. željeznička poduzeća, vodne zadruge itd., a pojedini dijelovi države mogu posebnim zakonom biti na to ovlašteni. U slučaju da država ne provodi izvlazbu, tada su potonji samo izvlazbeni pogodovnici, u najboljem slučaju punomoćnici izvlastitelja, ali se nikako ne mogu nazivati izvlastiteljima. U toliko je u gornjem zakonu naziv izvlastitelj za gradsku općinu pogrješan.

Citiranim zakonom odredjeni su slučajevi, u kojima ima mjesta izvlazbi (§ 1.), kao i način, kako se dolazi do nje. — Prema ustavu kralju ne prijada nikakova funkcija u upravnim stvarima t. j. u eksekutivi, pak držim, da je ustavom derogirana točka 2. i 4. § 2. citiranoga zakona. Mjesto toga držim, da se može grad žaliti samo po zakonu o državnom savjetu i upravnim sudovima, dakako u koliko se rješidba upravne vlasti ne osniva na slobodnoj ocjeni (čl. 19. cit. zakona).

U navedenom zakonu o izvlazbi i u slučaju, kada država u svoju svrhu izvlašćuje i kada se izvlašćuje u korist same gradske općine, nema nikakovih ustanova, koje bi odredjivale, kada i dokada se ima izvlašteno dobro privesti k općoj svrsi, za koju je izvlašteno. — Sama tehnika zakona t. j. njegovi izrazi o izvlaštenom dobru, pa osim toga predominantan položaj privatnoga prava prema javnomu pravu i miješanje pojmova jednoga i drugoga mogu lako dovesti do zbrke pojmova tako, da bi se obzirom na jedinstveno vodjenje gruntovnice za javna dobra — i to ona, koja su privatno vlasništvo države ili općine, ili ona, koja imadu samo služiti u općenite svrhe državljana ili općinara, moglo dogoditi, da se izvlašteno dobro upisuje u gruntovnim knjigama kao vlasništvo države ili općine, pa ma da je odmah i

vidljivo kod upisa u gruntovnici, na čem se isti temelji, moglo bi doći do krivoga i zakonu protivnoga tumačenja.

Izvlazbom naime prestaje opstojati privatno vlastništvo, pak se nekretnine predaju državi ili gradu samo za to, da ih uporijebi samo za onaj općeniti cilj, za koji je izvlazba dozvoljena. Država ili općina ne postaju vlasnici izvlaštenoga dobra, već je jedna i druga samo neki mandatar općenitosti (države), da sa izvlaštenim dobrom postigne svrhu, za koju je izvlazba dozvoljena i da tako izvlaštene nekretnine privede općenitoj uporabi. *)

Nikako ne može država a niti gradska općina raspolagati sa izvlaštenim nekretninama drugačije, nego li je to odredjeno zakonom o izvlazbi odnosno rješenjem upravne oblasti, kojom se sama izvlazba dozvoljuje. Odnošaj države i grada prema izvlaštenim nekretninama nije ni sličan onomu vlasnika prema njegovoj stvari.

Izvlazba je samo način, kojim prestaje vlasnost privatnoga prava, pak izvlašteno dobro ne dolazi u privatnu vlasnost niti izvlastitelja, a niti izvlazbom pogodovanoga. Govoriti dakle o stjecanju vlasništva izvlazbom je posve protivno samomu pojmu izvlazbe, jer stečeno dobro izvlazbom ima samo jednu svrhu, koja je samom izvlazbom označena, dok na primjer imaoc izvlaštenoga dobra ne može i ne smije isto prodati niti ikako otudjivati ili moguće drugojačije upotrijebiti nego baš onako, kako mu izvlazba dozvoljuje. To dobro dolazi po svrsi same izvlazbe u upravu ili države ili izvlazbenoga pogodovnika, a za zajedničku uporabu svih gradjana države.

Na samoj stvari ništa ne mijenja, što je provedba u gruntovnici, koja je osnovana za privatnopravne odnose, udešena po principima privatnoga prava, jer i ako je upisana u gruntovnici kao vlasnica država ili koji izvlazbeni pogodovnik, to je taj unos od nužde, budući da drugoga nije zakon odredio, a nešto se mora kod gruntovnoga tijela upisati, dok se sam taj upis kosi obzirom na pravo bolje dužnost izvlastitelja sa § 354. i 355. o. g. z. — U cijelom zakonu ima samo jedna ustanova, koja donekle, i to samo u slučaju izvlazbe u korist grada, traži, da se osigura pothvat izvlazbe, a to je § 18. al. zadnja izvlazbenoga zakona, po kojem m o ž e vlada tražiti od gradske općine, da joj iskaže pokriće troška potrebita za provedbu pothvata.

O tom, u kojem bi se roku imale izvlaštene nekretnine i upotrijebiti za općenitu svrhu, koja je uzrok i osnov izvlazbe, nema u zakonu traga, pak to dovodi do krivih zaključaka, a na žalost i do zakonu protivne prakse, te se izvlaštene nekretnine ne upotrebljuju u svrhu izvlazbe kroz decenije, nakon česa hoće grad da ih upotrijebi u drugu svrhu — sve to na krivoj pretpostavci, da je postao izvlazbom vlasnik tih izvlaštenih nekretnina kao i u neosnovanoj predmnjevi, da nema propisa i zakona, koji bi ga silio na to, da izvlaštene nekretnine privede baš samo onoj svrsi, u koju mu je izvlazba dozvoljena.

* Za ovu kao i još druge neke tvrdnje prepuštamo potpunu odgovornost gosp. piscu. Op. ur.

Pitanje je, tko bi mogao tražiti, da se izvlaštene nekretnine privedu svrsi, odnosno da se izvlazba poništi, kao što je i pitanje, pred kojom oblasti bi se postupak mogao provesti.

O prvom držim, da je jedino ovlašten na podignuće postupka izvlazbom pogodjeni privatni vlasnik izvlaštenih nekretnina. Da li bi država sama mogla n. pr. gradsku općinu siliti na provedbu pothvata, za koju je izvlazba dozvoljena, vrlo je dvojbeno de lege lata, jer u koliko sam izvlaštenik proti tomu ne digne prosvjed, znak je, da je zadovoljan sa izvlazbom, kao što je njegova šutnja najbolji dokaz, da pristaje na postupanje izvlastitelja odnosno izvlazbenoga pogodovnika, pak kako je kod izvlazbe jedino izvlaštenik u svojem pravu vlasništva pogodjen, to po onoj »volenti non fit iniuria« uz samu njegovu privolu može sa izvlaštenim nekretninama činiti izvlastitelj, što hoće. — Dakle postupak oblasti »ex officio« ne bi imao druge svrhe, van što bi se u postupku dalo prilike izvlašteniku, da se samo jasno izjavi, kako mu je svejedno, što izvlastitelj radi i u što upotrebljuje izvlaštene nekretnine, pak bi se tim pretvorila izvlazba u običnu kupnju odnosno kao takova novirala. — De lege ferrenda bilo bi svakako bolje, da se dade državi izričnо i vlast i dužnost, da sama »ex officio« ureduje u ovakovu slučaju, jer je s jedne strane izvlazba institut javnoga prava, kojim se razrušuje posvema privatno vlasništvo, pa kada država to dozvoljuje, tada joj mora i biti dužnost, da se izvlazba ne obavlja bez prijeke potrebe i da se možda njom ne prave zloporabe.

S druge strane pravni poredak u državi zahtijeva, da se svaki pravni odnošaj prema faktičnom stanju bar u javnom pravu ustali, te onako i s vanjske strane označi, kakav u istinu jest, jer inače u ovom slučaju postoji izvlazba s formalne strane, a u istinu je kupnja po naknadnoj muče privoli izvlaštenika. To pak smeta izvlazbom pogodovanoga, jer je on uz naknadnu privolu izvlaštenoga uistinu kupio nekretnine prije samo izvlaštene, pak ga ovakav odnošaj može samo priječiti u slobodnoj raspoložbi s njima, ma da je kupom postao vlasnikom istih.

O drugom pitanju t. j. nadležnosti postupka nije potrebno dugo raspravljati. Institut izvlazbe spada u javno pravo, a jer o dozvoli iste po citiranom zakonu odlučuje upravna oblast, može dosljedno tomu ona jedino i odlučivati o tom, da li se ima ili nema pothvat izvršiti t. j. da li opstoji nužda općenitog interesa za pothvat. U slučaju dakle ako više općeniti interes ne postoji za pothvat, tada pada i sama izvlazba. Tako o tom dr. Ludvig Kirchstetter u svom komentaru općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku kod tumačenja § 365. kaže: »Aus dem Prinzipe der Enteignung folgt, dass weil nur das allgemeine Interesse dieselbe konstituirt, mit dem Hinwegfall dieses Intereses auch das Enteigungsrecht hinwegfällt«. Dakle ima se naknadno na zahtjev izvlaštenika sama izvlazbena dozvola poništiti i uspostaviti stanje prije izvlazbe. Izvlašteno se dobro ima vratiti izvlašteniku u potpunu vlasnost, a potonji je dužan povratiti sve, šo je s naslova izvlazbe dobio.

Kakav da se postupak provede, kad izvlaštuje država u svoje svrhe, a kakav, kad je dozvoljena izvlazba samo u korist gradske općine?

U prvom slučaju ima se postupak zametnuti pred onom oblasti, koja je izvlazbu dozvolila, a kako sada imamo upravne sudove i državni savjet, to je osigurano pravedno rješenje. — U drugom slučaju država na zahtjev i zaključak gradskoga zastupstva dozvoljuje izvlazbu, pak se postupak može nametnuti kod izvlazbenoga povjerenika, a kako su gradovi Zagreb i Zemun pod nadzorom državne vlasti i po zakonu o gradskim općinama i po novom uredjenju unutarnje uprave, to se može postupak zametnuti i kod te nadzorne vlasti, koja može odrediti postupak pred izvlazbenim povjerenikom, a jednako i kao vlast, koja je dozvolila izvlazbu, može istu i poništiti. Kako je ta nadzorna vlast ista, kao i ona, koja je izvlazbu odobrila, to joj pripada pravo u slučaju promjene okolnosti, koje su bile odlučne za izdanje izvlazbene dozvole, svoju odluku promijeniti i povući.

Dakle nije na mjestu kod izvlazbe govoriti o pravu natrag kupnje izvlaštenika i s toga, što se kod izvlazbe ne radi uopće o kupnji, već je ona prisilno poništavanje privatnoga vlasništva u općem interesu uz odštetu, a kada razlog za isto otpadne, pada i sama izvlazba, te se sve ima staviti u prijašnje stanje.

Zakonodavstvo.

Osnova općega dijela obligacijâ (revizija §§ 859—937 i 1342—1450 o. g. z-a), kako je prihvaćena u Stalnom Zakonodavnom Savjetu.

Priopćio Ivan Maurović.

(Svršetak.)

3. Ustupljenje (cesija).

§. 1392. Ako se tražbina prenese od jedne osobe na drugu i ova je prihvati, nastaje preinačenje prava pridolaženjem novoga vjerovnika. Takovo delanje zove se ustupljenje (cesija), a biva sa naplatom ili bez naplate.

Predmet ustupljenja.

§. 1393. Prava, koja su spojena sa osobom, dakle s njom prestaju, ne mogu se ustupiti. Zadužnice, koje glase na donosioca, ustupaju se već predajom, i pored poseda nije potreban drugi dokaz o ustupljenju.

Učinak (dejstvo).

§ 1394. Prava prijamnika istovetna su u pogledu ustupljenja tražbine sa pravima ustupitelja.

§. 1395. Ugovorom o ustupljenju nastaje nova obaveza samo izmedju ustupitelja (cedenta) i prijamnika tražbine (cesionara), ali ne izmedju ovoga i primljenoga dužnika (cesusa). Stoga je dužnik ovlašćen dok mu prijamnik ne bude poznat, platiti prvome verovniku ili se na drugi način s njim izravnati.

§. 1396. Dužnik ovo ne može više učiniti, čim mu je prijamnik obznanjen; ali mu ostaje pravo, da iznese svcje prigovore protiv tražbine. Ali ako je on tražbinu prema poštenom prijamniku priznao za ispravnu, tad je obavezan da ovoga namiri kao svoga verovnika.

Odgovornost ustupitelja.

§. 1397. Ko ustupi tražbinu bez naplate, dakle je daruje, ne odgovara više za nju. Ali ako se ustupi za naplatu, ustupitelj odgovara prijamniku kako za ispravnost tako i za naplativost tražbine, ali nikada za više nego li je dobio od prijamnika.

§ 1398. U koliko je prijamnik mogao iz javnih knjiga videti, da li je tražbina naplativa, ne pripada mu zbog nenaplativosti nikakvo obeštećenje. Ustupitelj ne odgovara ni za tražbinu, koja je u vreme ustupljenja bila naplativa, pa je postala nenaplativa pukim slučajem ili nepažnjom prijamnika.

§. 1399. Nepažnja ove vrste postoji, ako prijamnik ne otkaže tražbinu u vreme, kad se ona može otkazati, ili je po dospelom roku plaćanja ne istera (naplati); ako štedi dužnika; ako zanemari da pribavi u vreme sigurnost, koja se je još mogla dobiti; ili propusti da dejstvuje na sudsko izvršenje (ovrhu).

Uput (asignacija).

§. 1400. Uputom na činidbu koje treće osobe ovlašćuje se primalac uputa (asignatar) da primi činidbu od upućenika (asignata), a ovaj se ovlašćuje da izvrši činidbu primaoca uputa za račun uputioca (asignata). Primalac uputa stiče neposredni zahtev protiv upućenika tek onda, kad mu je stigla izjava upućenikova da prihvaća uput.

§. 1401. U koliko upućenik već duguje uputiocu činidbu, koju treba da izvrši, obavezan je prema uputiocu da se pokori uputu. Ako se uputom ima da namiri uputiočev dug kod primaoca uputa, koji je uput prihvatio, onda je primalac obavezan pozvati upućenika, da izvrši činidbu.

Ako primalac ne će da upotrebi uput ili ako upućenik odbije prihvat ili činidbu, primalac treba to da javi uputiocu bez odugovlačenja.

Namirenje duga, ako nije što drugo uglavljeno, biva tek činidbom.

§. 1402. Ako je upućenik prema primaocu prihvatio uput, može nasuprotstaviti samo takve prigovore, koji se tiču valjanosti prihvata ili proizlaze iz sadržine uputa ili iz njegovih osobnih odnosa prema primaocu.

§.1403. Dokle upućenik još nije prihvatio uput prema primaocu, može ga uputilac opozvati. Ne postoji li izmedju uputioca i upućenika nikakav drugi pravni odnos, vrede za pravni odnos izmedju obojice propisi za ugovor o punomoćstvu. Ipak uput ne prestaje smrću uputioca ili upućenika. Ukoliko raskinuće uputa i prema primaocu ima pravni učinak (dejstvo), odredjuje se prema pravnom odnosu, koji postoji izmedju primaoca i uputioca.

Zahtev primaočev protiv upućenika zastareva za tri godine.

Preuzimanje duga.

§ 1404. Ko obeća dužniku, da će izvršiti činidbu njegovomu verovniku (preuzimanje ispunjenja), odgovara dužniku za to, da verovnik ne će od njega zahtevati činidbu. Verovnik ne stiče time neposredno nikakvo pravo.

§. 1405. Ko se sporazume sa dužnikom da preuzima njegov dug (preuzimanje duga), stupa kao dužnik na njegovo mesto, ako verovnik na to privoli (pristane). Dok toga privoljenja nema, ili ako bude odbijeno, odgovara on kao kod preuzimanja ispunjenja (§ 1404.). Verovnikovo privoljenje može se izjaviti ili dužniku ili preuzimaocu.

§ 1406. I bez sporazuma sa dužnikom može treći ugovoriti sa verovnikom da preuzima dug.

Ali u sumnji preuzimanje, koje je verovniku izjavljeno, znači da preuzimalac odgovara pored dosadašnjega dužnika, a ne mesto njega.

§ 1407. Obaveze preuzimaoca u pogledu na preuzeti dug su istovetne sa obavezama dosadašnjega dužnika. Preuzimalac može nasuprotstaviti verovniku prigovore, koji proizlaze iz pravnoga odnosa izmedju ovoga i dosadašnjega dužnika.

Sporedna prava tražbine ostaju promenom dužnika netaknuta. Ali poruci i zaloge, date od trećih osoba, odgovaraju i dalje samo onda, ako je poruk ili zalagač pristao na promenu dužnika.

§ 1408. Ako pri otudjenju kakvoga zemljišta stečnik (pribavilac) preuzme založno pravo, koje je na tom zemljištu, ima se to u sumnji razumeti kao preuzimanje duga. Otudjivalac može, pošto se izvrši prenos vlasništva, verovnika pismeno pozvati, da primi novoga dužnika na mesto njega, s tim učinkom (dejstvom), da privoljenje vredi kao dato, ako za šest mjeseci ne bude odbijeno. Na taj učinak (dejstvo) mora se izrično upozoriti u pozivu.

§ 1409. Ako ko preuzme kakvu imovinu ili kakvo preuzeće, onda je on, ne dirajući time u odgovornost otudjivaočevu, neposredno obavezan verovnicima za dugove, koji pripadaju toj imovini ili preduzeću, a za koje je kod predaje znao ili je morao znati. Ali se on oslobodjava odgovornosti, ako je od tih dugova već namirio toliko, koliko iznosi vrednost preuzete imovine ili preduzeća.

Ako se protivno uglavi izmedju otudjioca i preuzimaoca na štetu verovnika, onda to prema ovima nema učinka (dejstva).

§ 1409. a) Ako otudjiočevu imovinu ili preduzeće preuzme koji njegov rodjak ili svojak (u smislu zakona o pobijanju prav. dela), onda je ovaj, ne dirajući tim u odgovornost otudjioca, obavezan verovnicima za dugove, koji idu uz tu imovinu ili preduzeće, i to neposredno i bez ograničenja na vrednost preuzete imovine ili preduzeća, ako ne dokaže, da mu dugovi prilikom predaje nisu bili poznati niti su morali biti poznati.

§ 1409. b) Propisi §§ 1409. i 1409. a) ne vrede za preuzimanje imovine ili preduzeća putem stečajnog postupka ili postupka za izvršenje (ovrhu).

§ 1410. Ako se uglavi, da novi dužnik stupa na mesto dosadašnjega, i to na taj način, što se na mesto raskinutoga dugovinskoga odnosa stavi obaveza novoga dužnika, koja se osniva na samostalnom pravnom osnovu ili na promeni glavnoga predmeta tražbine, onda ne nastaju učinci (dejstva) preuzimanja duga, već učinci obnovnoga ugovora (§§ 1377. 1378.).

TREĆE POGLAVLJE.

O raskinuću prava i obaveza.

1. Isplata.

§ 1412. Obaveza se raskida poglavito isplatom, to jest činidbom onoga, što je ko činiti dužan (§ 469.).

Kako se ima platiti.

§ 1413. Protiv svoje volje ne može biti prisiljen verovnik da primi što drugo, nego što ima tražiti, ni dužnik da čini što drugo, nego što je obavezan činiti. Ovo vredi i za vreme, mesto i način ispunjenja obaveze.

§ 1414. Ako se mesto isplate nešto drugo dade s toga, što su se verovnik i dužnik tako sporazumeli, onda se ovo delanje ima smatrati kao naplatni posao (posao sa naknadom).

§ 1415. Verovnik nije dužan primiti isplatu duga na delove ili na otplatu. Ali ako treba platiti različite dugove, smatra se da je isplaćen onaj, za koji je dužnik sa privoljenjem (pristankom) verovnika izrično izjavio, da hoće da ga isplati.

§ 1416. Ako se sumnja u volju dužnikovu, ili ako joj se verovnik protivi, treba najprije odbiti kamate, za tim glavnicu, a od više glavnica onu, koja je već zatražena ili bar dospela, a po tom onu, koja je za dužnika najteža.

Kada treba platiti.

§ 1417. Ako rok za isplatu nije odredjen ni na koji način, onda obaveza da se dug plati nastaje tek od onoga dana, kada dužnik bude opomenut (§ 904.).

§ 1419. U izvesnim slučajevima odredjen je rok za isplatu prirodom stvari. Alimenti (iznosi izdržavanja) plaćaju se najmanje mesec dana unapred. Ako na izdržavanje ovlašćena osoba umre u toku toga vremena, njezini naslednici nisu dužni vratiti ono, što je unapred plaćeno.

§ 1419. Ako je verovnik odugovlačio primiti isplatu, on snosi štetne posledice.

§ 1420. Ako mesto i način izvršenja činidbe nisu odredjeni, moraju se primenjivati gore (§ 905.) postavljeni propisi.

Ko može platiti.

§ 1421. I osoba, koja je inače nesposobna upravljati svojom imovinom, može ispravan i dospeli dug pravovaljano (punovažno) isplatiti i svoje se obaveze osloboditi. Ali ako bi isplatila sumnjiv dug ili dug koji još nije dospeo, njezin tutor (štitnik) ili skrbnik (staralac) ovlašćen je natrag tražiti ono, što je plaćeno.

§ 1422. Tko plati tudji dug, za koji ne odgovara (§ 1358.), može pre splate ili pri isplati verovniku izjaviti, da tražbinu otkupljuje; ako je to učinio, onda isplata ima učinak (dejstvo) kao otkup tražbine.

§ 1423. Ako se otkup ponudi u sporazumu sa dužnikom, mora verovnik primiti isplatu; no osim slučaja prevare ne odgovara za naplativost i ispravnost tražbine. Bez privoljenja (pristanka) dužnika verovnik ne može — po pravilu (§ 462.) — biti nagonjen da primi isplatu od treće osobe.

Kome treba platiti.

§ 1424. Dug se mora platiti verovniku ili njegovom punomoćniku, sposobnome za prijem, ili onome, kome je sud dosudio tražbinu. Ono što je tko platio takvoj osobi, koja sama ne sme upravljati svojom imovinom, taj je obavezan ponovo platiti u toliko, u koliko ono što je plaćeno u istinu više ne postoji, ili u koliko nije bilo upotrebljeno u korist prijamnika.

Polaganje duga kod suda.

§ 1425. Ne može li se dug isplatiti zbog toga, što je verovnik nepoznat, što je odsutan, ili sa ponudjenim nezadovoljan, ili iz drugih važnih razloga; dužnik može da položi kod suda stvar, koja se ima dati, ili, ako je za to nezgodna, tražiti da sud naredi, da se ona čuva. Svako takvo delanje, ako je po zakonu učinjeno i verovniku obznanjeno bilo, oslobadja dužnika od njegove obaveze i na verovnika prebacuje opasnost za datu stvar.

Namire (priznanice).

§. 1426. Platac je u svim slučajevima ovlašćen iskati od namirene osobe namiru, to jest pismenu svedodžbu o ispunjenoj obavezi. U namiri mora biti navedeno ime dužnika i verovnika, kao i mesto, vreme i predmet namirenoga duga, a mora je potpisati verovnik ili njegov punomoćnik. Troškove namire treba da snosi verovnik, ako nije što drugo uglavljeno, ili ako što drugo ne proizlazi iz prirode pravnoga odnosa izmedju njega i dužnika.

§. 1427. Namira o plaćenoj glavnici osniva predmnevu (pretpostavku), da su isplaćene i kamate od te glavnice.

§. 1429. Ako verovnik poseduje dužnikovu zadužnicu, obavezan je, pored izdanja namire, vratiti zadužnicu ili, ako je dug delomično otplaćivan, zabeležiti to na samoj zadužnici. Natrag dobivena zadužnica bez namire osniva za dužnika pravnu predmnevu (pretpostavku) da je dug isplaćen; ali protivdokaz nije isključen. Ako je zadužnica,

koju treba vratiti, izgubljena, tada je platac ovlašćen tražiti osiguranje ili iznos položiti kod suda i iskati, da verovnik izradi usmrćenje (poništenje) zadužnice po propisu zakona.

§ 1429. Namira, koju je verovnik izdao dužniku o kakvom isplaćenom novijem dugu, ne dokazuje istina da su isplaćeni i drugi stariji dugovi; ali ako se tiče izvesnih renta ili takovih plaćanja, koja se imaju davati iz jednoga i istoga naslova i u izvesno vreme, kao što su zakupnine, najamnine (kirije) i kamate od glavnica, predmneva (pretpostavlja) se, da je onaj, koji pokaže namiru od poslednjega dospeloga termina, platio i ranije dospele termine.

§ 1430. Isto tako se za trgovce i obrtnike, koji se obračunavaju sa svojim mušterijama u izvesnim rokovima, predmneva (pretpostavlja), da su im isplaćeni i raniji računi, ako su dali namire o računu, čiji je rok kasnije nastupio.

Isplata nedugovanoga.

§ 1431. Ako je ko u zabludi, pa bilo to i zabluda o pravu, dao kome kakovu stvar ili mu je izvršio kakvo delanje, na što ovaj prema davaocu ili izvršiocu nije imao prava, može po pravilu u prvom slučaju stvar tražiti natrag, a u drugom iskati platu primerenu pribavljenoj koristi.

§ 1432. Ipak se ne mogu natrag tražiti isplate zastareloga ili takvoga duga, koji samo zbog formalnih nedostataka ne vredi, ili za čije uterivanje (naplatu) zakon samo ne daje pravo na tužbu; kao ni onda kad ko izvrši isplatu, za koju zna da je ne duguje.

§ 1433. Ali ovaj propis (§ 1432.) ne može se primeniti na slučaj, kada je platila osoba, koja se nalazi pod tutorstvom (štitništvom) ili skrbstvom (starateljsvom) ili koja druga osoba, koja ne može slobodno raspolagati svojom imovinom.

§ 1434. Povraćaj onoga što je plaćeno može se natrag iskati i onda, ako je dug ma na koji način još sumnjiv, ili ako zavisi još od ispunjenja kakvoga uveta. Ali ako je plaćen ispravan i bezuvetan dug, ne može se plaćeno natrag tražiti s toga, što rok isplate nije još dospeo.

§ 1435. I ko je dao stvari, koje je odista bio dužan dati, može ih od prijamnika natrag tražiti, ako je prestao pravni osnov, da se one i dalje zadrže.

§ 1436. Ako je ko bio obavezan od dve stvari dati samo jednu po svojoj volji, pa je usled zablude dao obe, zavisi od njega da natrag traži jednu ili drugu.

§ 1437. Prijamnik nedugovane isplate smatra se kao pošten ili nepošten posednik, prema tome da li je za zabludu davaoca znao, ili ju je iz okolnosti morao predmnevati (pretpostavljati), ili ne.

2. Prebijanje (kompenzacija).

§ 1438. Ako se izmedju dve osobe steknu tražbine, koje su istovrsne, onda, u koliko se tražbine medjusobno izravnavaju, obaveze se medjusobno prebijaju (prebijanje, kompenzacija) tako da se, ako se kompenzacija istakne, smatra da je medjusobna isplata izvršena još kad su se tražbine medjusobno stekle.

§ 1439. Prebijanju nema mesta izmedju dospele i nedospele tražbine. U koliko ima mesta prebijanju prema stečajnoj masi, odredjuje se naročitim zakonom.

§ 1440. Isto tako ne mogu se medjusobno prebiti tražbine, čiji su predmet raznovrsne stvari ili odredjene i neodredjene stvari. Samovlasno ili lukavstvom oduzete, na posudu (na poslugu) uzete, na čuvanje ili u zakup ili najam uzete stvari nisu u opšte predmet ni priuzdržanja ni prebijanja.

Isto tako ne može se ostvarivati prebijanje protiv zahteva na izdržavanje (alimente).

§ 1441. Dužnik ne može svome verovniku staviti u račun ono, što verovnik duguje nekome trećem, a taj treći dužniku. I svota, koju neko ima tražiti od jedne državne kase, ne može se odbiti od svote, koju on mora platiti drugoj državnoj kasi.

§ 1442. Ako se kakva tražbina redom prenosi na više osoba, dužnik, istina može uračunati tražbinu, koju je imao u vreme ustupa protiv prvoga verovnika iste, a tako i onu, koja mu pripada protiv poslednjega verovnika; ali ne i onu, koja mu je pripadala protiv kojega medjuverovnika.

§ 1443. U pogledu tražbine uknjižene u javne knjige, može se prigovor prebijanja nasuprotstaviti prijamniku tražbine samo onda, ako je i protivtražbina upisana, i to kod same tražbine, ili ako je o tom prijamnik tražbine kod preuzimanja iste bio obavešten.

3. Odricanje.

§ 1444. U svima slučajevima, u kojima je verovnik ovlašćen napustiti svoje pravo, može se on i odreći istoga na korist svoga dužnika. Odricanjem se raskida obaveza dužnikova, ako dužnik odricanje prihvati.

4. Sjedinjenje.

§ 1445. Kadgod se, ma na koji način, pravo i obaveze sjedine u jednoj osobi, prestaje oboje, osim ako je verovniku još slobodno iskati razlučenje (izdvajanje) svojih prava (§ 802. i § 812.), ili ako je sjedinjenje naročitim propisima isključeno. Na taj način ništa se ne menja u pravima ostavinskih verovnika usled sukcesije dužnika u ostavinu njegova verovnika, sanaslednika ili zapisovnika (legatara), kao ni u pravima verovnika usled nasledjivanja izmedju dužnika i poruka.

§ 1446. Prava i obaveze uknjižene u javne knjige ne prestaju sjedinjenjem, dok iz njih ne budu izbrisani (§ 526.). Dotle se može upisano založno pravo od strane vlasnika ili putem ovrhe (izvršenja) preneti na treću osobu (§§ 469. do 470.).

5. Propast stvari.

§ 1447. Kad kakva odredjena stvar slučajno sasvim propadne, prestaje svaka obaveza, pa i obaveza da se naknadi vrednost stvari.

Ovo načelo vredi i onda, kada je ispunjenje obaveze ili isplata kakvog duga usled koga drugoga slučaja postalo nemogućno. Ali svakako mora dužnik ono, što je dobio da bi ispunio obvezu, vratiti ili nadoknaditi, i to onako isto kao pošteni posednik, ali ipak na takav način, da iz tudje štete ne izvlači nikakvu dobit.

6. Smrt.

§ 1448. Smrću prestaju samo takva prava i obaveze, koje su ograničene na osobu ili se tiču čisto osobnih (ličnih) delanja pokojnikovih.

7. Istek vremena.

§ 1449. Prava i obaveze prestaju takodje i kad prodje vreme, na koje su bile ograničene poslednjom voljom, ugovorom, sudskom odlukom ili zakonom. Na koji način zakonom odredjena zastara raskida prava i obaveze, propisano je u sledećem poglavlju.

O povraćaju u predjašnje stanje.

§. 1450. Gradjanski zakonik ne dopušta nikakav povraćaj u prijašnje stanje. Slučajevi, koji spadaju u sudsko postupanje, odredjeni su drugim zakonima, naročito zakonom o sudskom postupku u gradj. parnicama.[1]

Ocjene i prikazi.*

Vladimir Mažuranić: Dodaci uz Prinose za hrvatski pravno-povjestni rječnik. U svesku XXIV I. god. 1924. Zbornika věd právnich a statnich, što ga izdaje pravnički fakultet češkog sveučilišta u Pragu, priopćuje dr. Karel Kadlec kratki stručni izvještaj o najnovijoj publikaciji Vladimira Mažuranića »Dodatci uz Prinose za hrvatski pravno-povjesni rječnik. U Zagrebu 1923. (Izdanje Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti). Čitateljima »Mjesečnika« je poznato, kako taj uvaženi pravni historik sudi o samim »Prinosima«, pa sada priopćujemo ovdje u prijevodu i njegov izvještaj o »Dodacima«, kojima Mažuranić svršava svoje velevrijedno djelo.

O velikom Mažuranićevu rječniku za hrvatsku pravnu povijest opetovano smo referirali u tom časopisu. Prošle godine izdao je zaslužni autor »Dodatke« svojemu djelu. Oni ne sadržavaju samo dopunjke i ispravke glavnoga djela, nego i predgovor vrijedan pažnje, u kom pisac potiče čitaoce, da nastoje umnožati jezično blago sabrano u rječniku — a osim toga upozoruje u tom predgovoru na odnos starih Hrvata prema Saracenima u Andaluziji. Ali nije ovomu predmetu posvetio samo znatni dio predgovora, već raspravlja o njem i u samim

[1] Komisija je izostavila §§. 867, 868, 924, 1342, 1349, 1364, 1391 i 1411 o. g z-a. — I. M.

* Sve ovo je već bilo priredjeno za predjašnji broj, ali se moralo ostaviti za ovaj broj, jer je za predjašnji broj nadmašivalo opseg lista.

»Dodacima« (spor. imenito riječ Saracenus). Na str. X. i slijed. predgovora raspravlja uopće — dakako posve na kratko — o moslimskim piscima, koji donose vijesti o dodiru orijentalaca sa Slovenima. S osobitom ljubavi zadržaje se navlastito kod pjesnika Ibn Chabiba iz Kordove, te se mnogomu nada od izučavanja toga pjesnika po evropskim orijentalistima napose slovenskim. Poučne su i vrlo zanimljive navlastito str. 42—51. (članak Saracenus), gdje se nabrajaju pojedini slovenski vojnički i politički faktori na dvorovima saracenskih vladara u Španiji n. pr. Badr, Nadžda, Nadich i drugi. Autor spominje i male slovenske državice na španjolskom tlu. — U članku Ohmučević rzlaže se (i pitanje), kako su Južni Sloveni nazvani Ilirima.

Od tehničkih termina navedenih u »Dodacima« zanimljivi su navlastito ovi: b r č (suviše očito sa riječi b r a k, ženidba), d e r u m, d e r r u m, što autor tumači kao nerezina, vinogradina (t. j. zapušteni vinograd), k o m o s t r e, k o n o s t r a s (moglo bi se sravniti sa češ. konverš), l i k (sporedi lice), s a i a (njem. Sarsch, t. j. fino sukno, dolazi i u kotorskom statutu 150.) — i druge riječi. K terminu d e r u m primjetili bi ovo. Ta riječ dolazi opetovano u Smičiklasovu Codexu n. pr. u sv. III. str. 338., V. str. 346., XIII. str. 21, 291. Piše se i d e r u s. Dolazi i u rapskom statutu IV. 16. Inchiostri i Galzigna tumače, da je to maggese chiuso (ogradjeni ugar). U zadarskom statutu Ref. 55. ima d e r g, ali je to očito tiskarska pogrješka mjesto d e r s.

S opravdanom radosti pozdravljamo ovaj svršetak veleznamenitoga Mažuranićeva djela.«

Budi nam dopušteno, da tom zgodom izrečemo prof. Kadlecu hvalu za njegovo marljivo stručnjačko referiranje o publikacijama iz hrvatske pravne povijesti; njegova je doista zasluga, da se znanje o njima brzo i lahko širi u slovenskom učenom svijetu. U ostalom prof. Kadlec je i sam vrsni saradnik na polju naše pravne povijesti.

Dr. Milivoj Maurović

Dr. Josip Mudrovčić: Pitanje pobijanja osuda obraničkog suda beogradske i zagrebačke burze, Zagreb 1924., 46 stranica 8o.; dobiva se kod pisca Zagreb, Jurjevska ul. 53, cijena 20 D, poštom 20 para eventualno preporučano 2 D 20 p više. — U brošuri se raspravlja gornje aktuelno pitanje u povodu rješenja stola sedmorice, odjeljenja A, od 22. lipnja 1923. br. 1462., (»Mjesečnik« br. 9 god. 1923., str. 397. i 398.). Pisac je razdijelio svoje razlaganje u pet točaka. U I. točki prikazuje sam slučaj i njegovo rješenje sa strane sudova naročito stola sedmorice, prema kojemu je tužba protiv obraničke osude burzovnoga suda u Zagrebu dopustiva, te nema razloga, da se na osnovu obraničke osude burzovnoga suda u Zagrebu uskrati ovrha do osiguranja. Zatim navodi mnijenja naših pravnika, koji su se na rješenje stola sedmorice obazreli, a od kojih je dr. Verona (»Mjesečnik« br. 7 i 8 g. 1923. str. 293. i 294.) držao, da po sadašnjem stanju zakonodavstva protiv rješenja burzovnog suda zagrebačkoga nema nikakova pravnoga lijeka (str. 7.); — dr. P. Č. (»Mjesečnik« br. 11. i 12.) izjavio, da rješenje stola sedmorice nije u skladu sa zakonom, jer se stvar

imade prosudjivati po srpskom gradj. sudskom postupku od god. 1865., po kojem tu ne može biti tužbe, te jer bi se inače mogle osude burzovnoga suda pobijati u Zagrebu, a u Beogradu ne, (str. 8. i 9.); — dr. Siebenschein u »Jutarnjem Listu« od, 24. veljače 1924. tvrdio, da je rješenje stola sedmorice čvrsto na zakonu osnovano (str. 10.). — U II. točki bavi se pisac člankom 7. zakona od 3. studenoga 1886. o burzama u savezu sa odnosnim propisima srpskoga gradjanskoga sudskoga pastupka, te dolazi do zaključka, da je isključeno svako pravno sredstvo protiv obraničke osude burzovnoga suda, koje bi obustavljalo ovrhu, zvalo se ono žalba, nezadovoljstvo ili tužba (str. 15.). — U II. točki napose govori o izbornom (obraničkom) sudu beogradske burze, koji da sudi u prvoj i posljednjoj molbi bez mogućnosti korekture od koga gradjanskoga suda, a postupa kao da je državni sud (str. 22. i 23.). — Zatim u IV. točki raspreda o obraničkom sudu zagrebačke burze u savezu s odnosnim propisima gradj. parb. postupnika, te misli, da je stol sedmorica opravdano riješio, da tužbi po § 382. gopp. ima mjesta (str. 32.), ali da nije na zakonu osnovano njegovo stezanje ovrhe na ovrhu do osiguranja, nego da glede dopustivosti i nastavka ovrhe važi u bitnosti isto u Zagrebu što i u Beogradu (str. 34.). — U V. točki raspravlja pisac o pitanju, koja bi tu reforma bila na mjestu, pa uz neku skepsu ipak drži, da ne bi bilo suvišno, dapače bi i preporučio, da se u krilu burze što prije osnuje kasatorni sud (str. 36.).

Na koncu ove točke reasumira pisac svoje mišljenje ovako: 1. Obranički sud burze nije državni sud, nego privatni sa mnogim povlasticama; — 2. svaki pravni lijek, koji bi obustavljao ovrhu je isključen, ali tužba je po § 382. grpp. dopustiva; — 3. obranička presuda burzovnoga suda ne može se stavljati u isti red sa prvomolbenom osudom državnoga suda, ni tužba po § 382 grpp. sa prizivom, te nije na mjestu primjena § 391. grpp., koja pripušta ovrhu do osiguranja u slučaju priziva protiv prvomolbene osude državnoga suda, nego se ovrha obraničke presude burz. suda može ustavljati samo u slučajevima, u kojima se ustavlja protiv pravomoćnih presuda državnih sudova (§§ 442. — 447. grpp.); — 4. tužba po § 382. grpp. nije primjerena radi preduga roka, u kojem je dopustiva, — ni dostatna radi preuska opsega i neizvjesnosti razloga pobijanja, te bi valjalo uvesti pravni lijek sa rokom od kojih 8 dana i sa dovoljnim i točno odredjenim razlozima pobijanja; — 5. za rješavanje pravnoga lijeka valjalo bi za sada hitno osnovati u krilu same burze revizijom njezinih pravila viši kasatorni sud; — 6. u shodno vrijeme valjalo bi uvesti pravni lijek na državni sud. U dodatku iznio je pisac znatnije preinake novoga pravilnika obraničkoga suda zagrebačke burze od 15. ožujka 1924., koji je izišao za vrijeme tiskanja negove brošure.

Kako se već iz ovoga kratkoga prikaza sadržaja brošure može lahko razabrati, pisac potanko ispituje zakonsku opravdanost rješenja stola sedmorice o ovom pitanju t. j. o dopustivosti tužbe protiv obraničke presude burzovnoga suda, te o ovršivosti osude toga burzovnoga suda, t. j. u koliko se može ustaviti ovrha njegove osude. S tim u

vezi uzimlje pisac u pretres dotične propise zakona o burzama od god. 1886., srpskoga gradj. sudskog. postupka od god. 1865. i našega gradj. parb. postupka od god. 1852. U kratko prikazuje i donekle isporedjuje burzovno sudovanje u Zagrebu i Beogradu; isporedjuje burzovni sud sa običnim obraničkim sudom, te rješava pitanje, da li se burzovni sud može smatrati državnim. Na kraju ističe pisac hitnu potrebu prethodnoga osnutka višega burzovnoga suda u krilu same burze.

Tijekom raspravljanja pisac iznaša navode i nazore gore navedenih pravnika, ističući uvijek, u čemu se s njima slaže odnosno razilazi. Navodeći gore istaknuti nazor dra. P. Č. kaže pisac, da ima dr. P. Č. pravo, da namisao srpskoga zakonodavca, koji je donio zakon od 3. studenoga 1886. o javnim burzama, valja tražiti prema srpskim zakonima, napose i prema srpskome gradj. sudskom postupku od god. 1865. (str. 10 u savezu sa str. 8. i 9.). Nasuprot tomu razlaže kasnije, da se ne da obraniti tvrdnja dra. P. Č., da stvar tu valja onako prosudjivati, kako je mislio (srpski) zakonodavac god. 1886., jer da onaj zakonodavac, koji nam se javio god. 1919. već misli i na hrvatske zakone, a ne samo na srpske (str. 24.). Na to dodaje ovo, čime će se rijetko koji pravnik posve saglasiti: »**Zakonodavac sam dakako nije pogrješiv**, ako je to, kao što mislim, da jest, tek personifikacija organizma opstojećih zakona, koji se razvija i usavršuje, hoteći dosegnuti i urediti sve životne odnošaje, koji trebaju pravnoga uredjenja. Tek njegovi reprezentanti t. j. zakonodavni faktori, pa napose njihovi pomagači — naime sastavljači zakonskih osnova, kadšto mogu da ne primijete njegov glas. Tako je i onaj naš zakon od 1919. t. j. uredba, kojom je proširena važnost stanovitih članaka zakona o burzama od god. 1886. na cijelo područje kraljevine (dotično od 1922. t. j. zakon, kojim je ta uredba održana na snazi)« — (str. 24.).

Tko brošuru, koja je pisana lijepim jezikom i stilom, pomnjivo i sa razmišljanjem čita, opaža, da je ona plod dubljega proučavanja i trijeznoga prosudjivanja vještoga pravničkoga stručnjaka. Ako i jest brošura strogo stručna — pravnička, ipak je dobro došla ne samo pravnicima nego i privrednim krugovima, kojima je takodjer namijenjena. Ona se sadržajem, izvodima i zaključcima preporuča sama od sebe.

—ć.

Dr. Ljubomir Tomašić: Pomorsko pravo, kratki pregled. — Poslije izvrsne knjige g. d r a. V e r o n e : Pomorsko pravo, iz predavanja u visokoj školi za trgovinu i promet u Zagrebu, o kojoj smo donijeli prikaz u zadnjem broju »Mjesečnika«, izašlo je eto novo djelce dra Tomašića iz iste materije. — S veseljem ga pozdravljamo, jer pokazuje sve življi interes za pomorsko pravo.

Kako pisac u uvodu ističe, ne radi se o kritički obradjenom djelu, te mu je jedina svrha, da pruži kratak i praktičan pregled onima, koji se žele uputiti u nauku o pomorskom pravu. Dok je pisac na prvih 25 strana sumarno i zbijeno razložio temelje pomorskoga prava, sabrao je u dodatku zakon o upisu pomorskih trgovačkih brodova i ladja, te zakon o pomorskom ribolovu, propise za izbjegavanje su-

koba na moru i medjunarodnu signalizaciju. Onda slijedi Petranovićev prevod »Editto politico di navigazione mercantile«, te isto tako Petranovićev prevod knjige II. Code Napoleon-a. — Ako se uvaži, da je danas upravo nemoguće doći do ovih Petranovićevih prevoda, treba da budemo zahvalni dru. Tomašiću, da je uzeo na sebe trud i trošak, da te važne prevode učini pristupačnima svakomu. Knjiga će već s toga razloga svakomu dobro doći, tko se pomorskim pravom bavi, a i uvod, koji kako rekosmo, sadržaje kratak pregled čitavog pomorskoga prava, bit će od koristi početniku, te će mu dati poticaj, da se u materiju bolje zadube. U tu će mu pak svrhu vrlo dobro poslužiti pregled literature pomorskoga prava na početku knjige, u kojem će naći nabrojena sva najbolja djela, što su u zadnjim decenijama izašla u toj struci.

Dr. Mogan.

Pravosudje — gradjansko.

Kod potraživanja u inozemnoj valuti pristoji vjerovniku pravo tražiti isplatu u zemaljskoj valuti prema tečaju inozemne valute na dan isplate. (Valorizacija). (Rješidba stola sedmorice od 4. srpnja 1923. br. 1363.).

U ovršnom predmetu t. t. Le Met. produits de l' Industrie Metallurgique u P., ovrhovoditeljice, proti A. J., vlastelinu u V., ovršeniku, zbog 1719 franaka 50 cen. spp., u kojem je kotarski sud u V. odlukom od 19. srpnja 1922. br. 5856 odlučio, da je sa po ovršeniku položenom gotovinom od ukupno 4745 kruna 39 fil. tražbina ovrhovoditeljice u cijelosti podmirena, te dalji sudbeni postupak obustavljen; — a

banski stol povodom ništovne žalbe i utoka ovrhovoditeljice rješidbom od 23. studenoga 1922. br. 17070 ništovnu žalbu ovrhovoditeljice zabacio, a njezin utok otputio i prvosudnu odluku potvrdio; —

stol sedmorice: vidiv, da se je tužiteljičina godine 1912 utužena tražbina prema kontokorentu i prema tužbenom obrazloženju sastojala od 1719 fr. 50 ct., pa je takove vrsti tražbina i dosudjena osudom od 23. pros. 1921. br. 5433/gr.; — vidiv, da se svota izražena u krunskoj vrijednosti od 1642 K 15 fil., koja je alternativno veznikom »ili« po tužiteljici tražena i osudom dosudjena, ima smatrati samo kao u našoj državi platežnim sredstvom dakle ekvivalentom, koji je u vrijeme tužbe zamjenjivao kurzovnu vrijednost utuženih franaka i koji ekvivalent je tuženi mogao kao utuženim francima u vrijeme tužbe odgovarajuću vrijednost platiti, što ipak učinio nije; — vidiv, da se taj alternativni zahtjev izražen u krunama ne može onamo tumačiti kao, da tuženiku pripada nakon više deset godina iza dospjelosti tražbine odnosno podignute tužbe po §-u 906. o. g. z. pravo izbora te platiti bilo 1719 franaka 50 ct. bilo 1642 K. 15 fil., jer bi bio pravni nesmisao, kada bi nemarni tuženik, koj nije namirio duga godine 1912. već istom godine 1922. platio umjesto franka onu vrijednost u krunama, koju su franci imali godine 1912., te iz tog nemara imao veliki dobitak s obzirom na malu vrijednost kruna, dočim bi opet tužiteljica imala veliki gubitak obzirom na vrijednost utuženih franaka; — vidiv, da tuženi prema intenciji tužbe i po njoj konstruiranoj osudi

ima platiti 1719 franaka 50 ct. ili onaj iznos u krunama odnosno dinarima, za koji se može u času isplate taj iznos franaka nabaviti; — vidiv, da pravomoćna ovršna odluka od 13. lipnja 1922. br. 3842/gr. ispravno dozvoljuje ovrhu radi dužnih 1719.50 franaka spp.; — vidiv, da tuženi, položivši kod suda dne 17. srpnja 1922. umjesto utužene franke iznos u krunama 1642 K 15 fil. spp., hoteći se time riješiti duga, nije prema današnjemu notorno visokomu kursu franka udovoljio svojoj platežnoj dužnosti po §§. 1412. i 1415. o. g. z. a prema tomu, da nije bilo razloga obustaviti ovršni postupak; — vidiv da niže odluke nisu na zakonu osnovane i da se tužiteljica radi istih opravdano žali; —

našao je povodom izvanrednog previdnoga utoka ovrhovoditeljice t. t. Le produits de l' Industrie Metallurgique u P. preinačiti obje suglasne niže odluke te ovršenika A. odbiti sa molbom od 19. srpnja 1922. br. 5856/gr., kojom polaže u sudbeni polog 4745 K. 39 fil. u ime potpunoga namirenja ovrhovoditeljičine tražbine od 1719.50 franaka spp., sa zahtjevom obustave ovršnoga postupka. Ujedno se prvomu sudu nalaže, da ovršni postupak nastavi. Ovršenik dužan je ovrhovoditeljici naknaditi troškove utoka i izvanrednoga previdnoga utoka od 218 dinara za 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

Povišenje zakupne cijene, s obzirom na devalvaciju novca odnosno s tim u vezi stojećoj valorizaciji novčanih potraživanja nema mjesta. (Rješidba stola sedmorice od 29. veljače 1924. br. 3273 1923.)

U usmeno raspravljenoj parnici E. u. K. u vlastito ime i kao matere i tutorice mldb. M., V., B., i G. K. i sututora A. A. iz R. tužitelja, protiv M. G. i M W. iz R., tuženih zbog 85.218 din. 75 p. spp., u kojoj je kotarsi sud u M. osudom od 14.veljače1923. br. 1254/gr. sudio:

Tužitelji odbijaju se s tužbom de pr. 9. srpnja 1921. br. 5354/g., odnosno sa sniženim zahtjevom tužbe u zapisniku od 14. veljače 1923. br. 1254/gr., pa im tuženi M. G. i M. W. iz R. nisu dužni s naslova bezrazložnoga obogaćenja obradjivanjem 112 i pol jutara zemlje u Š. po predratnoj zakupnini isplatiti iznos od 85.218 dinara 75 para sa 6 posto kamatima od dana uručenja tužbe do splate tekućima, niti su dužni naknaditi ovom parnicom prouzročeni trošak u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe, nego su naprotiv tužitelji dužni tuženima ovom parnicom prouzročeni na 577 dinara sudbeno obredjeni trošak naknaditi u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe; — a

banski stol povodom priziva tužitelja E. u K. i dr. osudom od 13 lipnja 1923. br. 9083 priziv otputio, te potvrdio napadnutu osudu prvoga suda iz slijedećih razloga:

Tužitelji su podigli tužbu protiv tuženih na naknadu iznosa od 85.218 dinara 75 para, zbog bezrazložnoga obogaćenja tuženih, a koje je nastalo kroz to, što oni godine 1913. na deset ekonomskih godina uzakupljenih 112 i pol jutara zemlje još uvijek iskorišćuju uz godišnju zakupninu od 90 K. po jutru, ma da je posljednje tri godine iznosila prosječna zakupna cijena 3.800 K. — Tužitelji su stoga dužni bili, da i zakonski obrazlože i utemelje ovaj svoj zahtjev, to jest da dokažu na strani tuženih obogaćenje i to bezrazložno obogaćenje, što im medjutim nije pošlo za rukom. — Oni se sami pozivaju na zakupni ugovor pod A-I., koji ima sva zakonska obilježja jednoga valjanoga pravnoga posla (§§. 863., 865., 869., 1090. i 1091. o. g. z) komu ni sami ne prigovaraju bilo pomanjkanje prave volje kontrahenata, bilo kakovu protuzakonitost sa strane tuženih bilo nedopuštenost. — Nema dakle uopće nijednoga momenta, koji bi dokazivao bezrazložno

obogaćenje niti ima i jednoga uslova, koji bi opravdavao s jedne strane traženje tužitelja (§. 1431 — 1437. ogz.), a s druge strane odgovarajuću dužnost tuženih na kakovu naknadu, jer se koriste oni samo svojim pravom iz toga ugovora i u granicama njegovim (§. 1305. ogz.). Ne može se nikako primijeniti ustanova § 934. ogz., jer su tuženi ustali kondikcijom, a osim toga ta ustanova pretpostavlja nerazmjerje vrijednosti, polag onog vremena, kada je posao skopljen. — Valjalo je stoga priziv tuženih otputiti i u cijelosti potvrditi napadnutu osudu prvostepenog suda. —

Stol sedmorice našao je izvanredni previd tužiteljice otputiti. — Razlozi: Tužitelji u izvanrednom previdu navode, da su ovlašteno tražili povišenje zakupnine, pošto je kruna izgubila potpuno svoju unutarnju vrijednost, te ne pretpostavlja ni pedeseti dio one vrijednosti, koju je imala u vrijeme sklopljene zakupne pogodbe. Pošto je zakupna pogodba sklopljena pod pretpostavkom, da se unutarnja vrijednost ne će promijeniti, to da je ta pogodba sklopljena pod uslovom i sa clausulom rebus sic stantibus.

Tuženi da su se obogatili na štetu tužitelja, kada su plaćali zakupninu po 90 K., a ne onu svotu, koja se je obično plaćala. Pozivajuć se na §. 7. traže primjenu načela izraženih u §§ 1104., 1105., 934. i 935. ogz. Tužitelji dakle baziraju svoj zahtjev na devalvaciji novca, odnosno s njom u savezu stojećoj valorizaciji novčanih potraživanja, pa se pita mogu li tužitelji opravdano podići takav zahtjev. — U prvom redu ima se gledati nije li zakonodavac posebnim zakonom izrijekom odredio, da se devalvacija novca ima uvažiti, te uz koje uvjete. Po čl 88. uredbe o pravnoj likvidaciji stanja stvorenoga ratom 1914—1920. mogao je zakupodavac tražiti raskinuće dugoročnoga zakupa, pa da je to učinio, dao bi onda zakupcima priliku, da se posluže sa danim im u tom članku pravom, da zahtijevaju, da ugovor ostane za sve ugovoreno vrijeme na snazi uz opravdano povećanu zakupninu. — Da su se tužitelji pravodobno poslužili tim pravom, polučili bi raskinuće ugovora ili povećanje zakupnine s obzirom na sadanje prilike. Nu pošto oni nisu toga učinili, te naročito nisu tražili raskinuće ugovora, to su oni još sveudilj vezani na taj ugovor, te ne mogu sada tražiti ni raskinuće ugovora, a niti povišenje zakupnine. — Pošto suglasne osude nižih sudova nisu utemeljene niti na tumačenju ili upotrebi zakona očevidno pogrešnoj, niti na pretpostavi takovoj ,koja bi bila u protuslovlju s jasnim sadržajem parbenih spisa, pa jer ne postoji nijedan od uslova §. 335. grpp., koji bi bio kadar opravlati izvanredni previd, to valja taj previd po propisu §. 334. grpp. otputiti, a po propisu §. 573. grpp. osuditi tužitelje, da naknade trošak previdnoga protuizvedenja.

Prilog k tumačenju pravilnika za izvršenje zakona o stanovima.

O dostavi pismenoga rješenja stanbene vlasti i o otpravku žalbe na sud za stanove.

(Rješenje suda za stanove u Zagrebu od 17. travnja 1924. br. 1754).

Srpsko-pravoslavna crkvena općina u N. G. treba navodno stan za svoga paroha, pa, kako imade u svojim kućama više iznajmljenih stanova, podnijela je vlasti za stanove u N. G. molbu za izdanje označne odluke u smislu čl. 10. cit. pravilnika. — Moliteljica je u molbi i na raspravi naročito i uporno tražila, da joj se označi stan najmoprimca I. P-a.

Vlast za stanove donijela je, uvaživši tek neke prigovore dra. U. kao zastupnika I. P-a., nakon provedene rasprave dne 21. ožujka 1924. br. 92. zaključak, kojim se moliteljici označuje za njezina paroha stan drugoga najmoprimca, a ne stan I. P-a.

Nijedna stranka nije se s takvim zaključkom zadovoljila, te su sve najavile žalbu i tražile pismeni otpravak zaključka.

Medjutim je moliteljica, ne čekajući dostavu pismenoga rješenja, još isti dan predala protiv zaključka utok odnosno predstavku, a predsjednik vlasti za stanove ju je isti dan otpremio sudu za stanove u Zagreb. Proti tomu odaslanju moliteljičina pravnoga lijeka sudu za stanove, t. j. prije nego je strankama dostavljeno pismeno rješenje, i prije nego za sve stranke mine rok za apelaciju, podnio je I. P. izravno žalbu na sud za stanove, koji je izdao od 17. travnja 1924. br. 1754. slijedeće rješenje:

Povodom utoka srpsko-pravoslavne crkvene općine u N. G. i žalbe I. P-a vraća se spis, te se odredjuje, da stanbena vlast o zaključku od 21. ožujka 1924. br. 92 sastavi pismeno rješenje po čl. 34. pravilnika za izvršenje zakona o stanovima od 30. prosinca 1921., pa da to pismeno rješenje (odluku) dostavi interesentima, koji su takav zahtjev stavili jur na raspravi, te isto tako dr. M. Ž-u, koji je u stvari interesiran, i da po tom članu uputi, u kome roku i preko koje vlasti mogu podnijeti žalbu, pa zatim pravne lijekove ovamo propisno predloži na rješenje, sa svim dostavnicama.

Priopćio dr. **M. Uroić.**

Za grutovničare nadležan je u disciplinarnim stvarima karnosni sud sudbenoga stola i onda, ako je gruntovničar dodjeljen na službovanje kojemu upravnomu organu. Riješenje sukoba o nadležnosti izmedju upravnoga suda i redovitoga gradjanskoga suda.

(Rješenje stola sedmorice od 4. srpnja 1924. br. 1726.)

Stol sedmorice povodom nastaloga sukoba o nadležnosti izmedju upravnoga suda u Zagrebu i predsjedništva banskoga stola u karnosnom predmetu proti I. P., gruntovničaru III. razreda, dodijeljenomu na službovanje zadružnomu povjereniku u Zagrebu, radi povrede službenih dužnosti, u kojem se je upravni sud u Zagrebu zaključkom od 26. siječnja 1924. oglasio nadležnim za postupak u ovoj disciplinarnoj stvari, a predsjedništvo banskoga stola svojim na upravni sud u Zagrebu upravljenim dopisom od 7. ožujka 1924. br. 631 prs. izjavilo, da je za za isti nadležan karnosni sud sudbenoga stola, našao je temeljem člana 110 stav drugi ustava odlučiti, da je za disciplinarni postupak u ovoj stvari nadležan karnosni sud sudbenoga stola u Zagrebu — i to iz ovih razloga.

Prenavedenim zaključkom smatra se upravni sud u Žagrebu u ovoj stvari nadležnim s razloga, što da su po članu 167, zakona o činovnicima i ostalim državnim službenicima gradjanskoga reda od 31. srpnja 1923. disciplinski sudovi samo upravni sudovi, a da se član 170. citiranoga zakona ne može primijeniti na gruntovničare, jer da ovi nemaju posebnoga specijalnoga disciplinskog zakona, a da takova nemaju ni suci, no koji da jedino obzirom na član 112. ustava potpadaju pod njihove disciplinarne vlasti. Naprotiv tome drži predsjedništvo banskog stola, da je u ovoj disciplinarnoj stvari s obzirom na član 170, činovničkoga zakona od 31. srpnja 1923. nadležan sudbeni stol kao karnosni sud u smislu specijalnoga zakona od 10. prosinca 1890. br. 1 zb. 1891. i novele istomu od 8. kolovoza 1917. (Zbor br. 62).

Povodom žalbe disciplinskoga tužitelja protiv gornjega zaključka upravnoga suda odredio je državni savjet rješenjem od 5. travnja 1924. br. 3663, da ima upravni sud odnosne spise dostaviti odjeljenju kasacionoga suda u Zagrebu radi rješenja sukoba o nadležnosti.

Uzimajući stol sedmorice u pretres ovaj predmet utvrdjuje prije svega, da je I. P. u smislu čl. 1. zakona od 10. prosinca godine 1890. odnosno od 8. kolovoza 1917. kao grutovničar pravosudni činovnik, i da se s njime ima kao takovim postupati, ma da je sada pridijeljen na službovanje zadružnomu povjereniku t. j. upravnomu organu; te nadalje da je predsjednik banskoga stola po čl. 22. cit. zakona na nadzor ovlašteni pretpostavljeni toga činovnika i da kao takav vrši takodjer karnosnu vlast nad njim u smislu čl. 22. i 24. cit. zakona, po čem je predsjednik pozivom na ovaj zakon vlastan pobijati nadležnost upravnoga suda.

U samoj stvari nije osnovan zaključak upravnog suda, kojim se je oglasio nadležnim. Član 170. činovničkoga zakona od 31. srpnja 1923. odredjuje, da za suce i druge državne službenike gradjanskoga reda, koji se naročitim zakonima podvrgavaju pod disciplinsku vlast drugih organa, važi disciplinski postupak ovoga zakona, ako nije specijalnim zakonom propisan naročiti postupak. Ako i po članu 252. istoga zakona prestaju važiti svi zakoni, koji su do sada važili za državne službenike, koliko nije odredjen koji izuzetak, to je upravo u članu 170. učinjen izuzetak u pogledu disciplinskoga postupka protiv onih službenika, koji se naročitim zakonima podvrgavaju pod disciplinsku vlast drugih organa, dakle i sam taj propis priznaje, da tim organima pripada i nadalje disciplinska vlast, a već po stilizaciji toga članka vidi se, da je zakonodavac imao pred očima ne samo buduće, već i ranije specijalne zakone, koji su naime važili, kad je činovnički zakon na snagu stao.

Za pravosudne pak činovnike, u koje se ubrajaju i gruntovničari, normirani su u zakonu od 10. prosinca 1890. (Zbor. god. 1891. br. 1.) i od 8. kolovoza 1917. (Zbor. br. 62.) posebni organi za vršenje karnosne vlasti i to redoviti sudovi i na nadzor ovlašteni pretpostavljeni, te je tim specijalnim zakonima normiran i naročiti disciplinarni postupak. Po čl. 166. činovničkoga zakona od 31. srpnja 1923. izriču doduše disciplinske kazne (t. j. kazne za neurednosti većega zamašaja ili disciplinske prestupke) samo disciplinski sudovi na osnovu disciplinskoga postupka dok se laglje kazne za neurednost mogu po starješini izricati mimo disciplinskoga postupka (čl. 160. i 161. činovničkoga zakona). — No propisu čl. 166. činovničkoga zakona, da disciplinske kazne t. j. veće kazne čl. 165. čin. zakona, mogu izricati samo sudovi, udovoljeno je specijalnim zakonima od 10. prosinca 1890. i 8. kolovoza 1917. o pravosudnim činovnicima, jer i po tim zakonima veće kazne, koje nisu samo redne kazne, mogu u pogledu svih pravosudnih činovnika izricati samo redovni sudovi kao karnosni sudovi.

S ovih razloga nadležan je za disciplinski postupak protiv gruntovničara. I. P. redovni kao karnosni sud, i to naročito sudbeni stol u Zagrebu, u čijem području okrivljeni službu vrši. — O tome se obavješćuje radi dalje odredbe upravni sud u Zagrebu pozivom na dopis od 5. svibnja 1924. br. 2564 uz povrat ovamo dostavljenih spisa, zatim predsjedništvo banskoga stola u Zagrebu, i sudbeni stol u Zagrebu.

Društvene vijesti.

PRVI »ZBOR PRAVNIKA KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA«

bit će u Zagrebu od 19.—21. rujna 1924. (petak, subota i nedjelja).

Prvi dan: otvorenje Zbora točno u 10 sati prije podne u saborskoj dvorani. Referati i koreferati u plenumu o pet točaka dnevnoga reda prema poslovniku (prije i poslije podne).

Drugi dan: rasprava u sekcijama u dvoranama sveučilišta (prije podne a eventualno i poslije podne).

Treći dan: Zaključno zborovanje u plenumu opet u saborskoj dvorani, samo prije podne.

Imena referenata i koreferenata, vrijeme banketa, kazališne predstave, izleta i ostali detalji — sve će se to priopćiti u dnevnim novinama još tijekom mjeseca kolovoza i u stručnim glasilima svih triju pravničkih udruženja, u brojevima od rujna.

Pravo na povlastice Zbora (željezničke karte, umjerenije cijene kazališne predstave, snižene cijene konačišta i t. d.) imadu samo prijavljeni članovi. Članovi ljubljanskog i beogradskog udruženja imadu se prijaviti najkasnije do 25. kolovoza o. g. sovjim udruženjima, a svi ostali imadu se prijaviti pripremnome odboru u Zagrebu na ruke tajnika Pravničkoga društva dra. Iva Politea. U prvoj polovici rujna bit će prijavljenima razaslane legitimacije i sve potanje upute o povlasticama i o Zboru uopće.

Na besplatno stanovanje u Djačkome domu kroz tri dana Zbora imade pravo 100 učesnika Zbora. U slučaju da se prijavi veći broj reflektanata na takvo stanovanje, imadu prednost gosti izvan Hrvatske i Slavonije.

Radi sastava prijave i ostalih detalja upučuje se na poslovnik Zbora, otisnut u ovome broju.

POSLOVNIK ZA ZBOR PRAVNIKA KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA.

Čl. 1. Ime i svrha.

Sastanak pravnika kraljevine SHS, koji će biti u Zagrebu u rujnu g. 1924., zove se »ZOR PRAVNIKA KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA«.

Svrha mu je:

a) da se pravnici sviju struka i sviju krajeva države lično upoznaju;

b) da se na njemu osnuje kao stalna institucija »KONGRES PRAVNIKA KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA«, koji bi imao raspravljati — sastajući se redovito jedanput godišnje — teorijski i praktički važna pitanja iz zakonodavstva i sastavljati predloge i nacrte za zakone.

c) da se od sadanjih pravnih pitanja (problema) ona najaktuelnija i najvažnija riješe shodnim predlozima.

Čl. 2. Pristup.

Na Zbor imadu pristup i pravo sudjelovanja:

a) članovi svih pravničkih društava u državi;

b) članovi pravnih fakulteta univerza u državi.

Čl. 3. Pripreme.

U Beogradu, Ljubljani i Zagrebu osnovat će se do konca lipnja 1924. po jedan oblasni (krajevni) odbor, koji se sastoji od tri člana dotičnoga pravničkog društva i iz dva člana pravnoga fakulteta u sjedištu dotičnoga društva. Ovih pet članova izabrat će izmedju sebe predsjednika i tajnika. Odbor se može koopcijom i proširiti te izabrati pododbore.

Kada budu tri oblasna odbora saglasna glede programa i njegova izvršenja, sav daljnji rad prelazi na pripremni odbor u Zagrebu.

Čl. 4. Saziv

Vrijeme Zbora odredit će pripremni odbor u Zagrebu oko polovice rujna o. g. uvažujući, da program Zbora ima biti izveden u dva dana uzastopce.

Dan i program Zbora oglasit će pripremni odbor u Zagrebu najkasnije do 10. kolovoza u stručnim časopisima, a po mogućnosti i u svim većim dnevnicima Beograda, Zagreba, Ljubljane, Splita, Sarajeva i Novoga Sada.

Čl. 5. Prijava.

Prijave za učestvovanje na Zboru moraju biti predane najkasnije do 15. kolovoza o. g. pripremnomu odboru u Zagrebu (na adresu tajnika Pravničkog društva), i to ili neposredno ili preko onoga pravničkog društva, kojemu je dotični prijavitelj članom. Prijavi treba priložiti D 25.— za troškove Zbora i za pošiljke detaljnijega programa i spiska svih prijavljenih članova.

Svaki član ima pravo na povlastice, koje eventualno budu ishodjene na državnim željeznicama za njega i za još jednu osobu njegove porodice, koja ga bude pratila.

Svaki prijavljeni član dobiva od pripremnoga odbora legitimaciju za Zbor.

Čl. 6. Prvi dan zborovanja.

I. Početak skupnoga zborovanja bit će odredjen za prvi dan na 10 sati prie podne. Ovu prvu sjednicu otvara predsjednik pripremnoga odbora u Zagrebu kratkim govorom. Poslije eventualnih pozdrava oficielnih ličnosti izabrat će Zbor po prijedlogu poslovnoga predsjednijka, dva potpredsjednika i tri tajnika Zbora per acclamationen (eventualno glasanjem, jednostavnom većinom svih prisutnih prijavljenih članova Zbora). Poslije izbora zauzet će predsjednici svoja mjesta.

Zborovanje vodit će poslovni predsjednik odnosno potpredsjednik (po redu prema starosti).

II. Predmet meritornoga raspravljanja bit će samo ova pitanja:

1. osnivanje stalne institucije »Kongres Pravnika Kraljevine Srba, Hravta i Slovenaca«;
2. zakonodavna tehnika u našoj državi;
3. uredjenje pravne pomoći u državi;
4. prinudna nagodba van stečaja;
5. odvjetnički red.

III. Glavni izvjestitelji referiraju o svakome predmetu najviše 30 minuta. Poslije njih dobivaju riječ sporedni izvjestitelji (koreferenti), koji ne smiju govoriti dulje od 20 minuta.

Glavni izvjestitelj daje poslije koreferentovih govora predsjedništvu Zbora svoj pisani referat sa nacrtom rezolucija, koji predlaže glavnoj skupštini na prihvat.

Poslije govora izvjestitelja (glavnoga i koreferenta) nema na glavnome zborovanju (u plenumu) daljnje debate. Predsjedništvo Zbora odredjuje odmah

sekcije za potanje raspravljanje o predloženim nacrtima rezolucija, imenujući ujedno tim sekcijama pročelnika, njegova zamjenika i tajnika.

Poslije toga zaključuje poslovni predsjednik Zbora skupno zborovanje prvoga dana i pozivlje članove Zbora da se priključe bilo kojoj sekciji, odredivši ujedno točno vrijeme i mjesto, gdje će resp. kada sekcije raspravljati. Umolit će ujedno, neka se raspravljene teze i rezolucije i definitivno redigiraju za zaključno skupno zborovanje.

V. Pravo učestvovavnja u sekcijskim raspravama imaju svi članovi Zbora. Rasprave vodi pročelnik sekcije (ili njegov zamjenik), koji će nastojati — prema općim načelima parlamentarnoga poslovnog reda — da se rasprava zaključi i rezolucije definitivno redigirane prime najdublje u 3 sata.

VI. Već na kraju skupnoga zborovanja prvoga dana odredit će i objaviti predsjedništvo Zbora mjesto i vrijeme zaključnoga skupnoga zborovanja. Objava ima da se izvrši i u jutarnjim novinama zagrebačkim dotičnog dana.

Čl. 7. Drugi dan zborovanja.

Poslije otvaranja Zbora, koji će biti sposoban za zaključivanje bez obzira na broj prisutnih članova, dat će predsjednik riječ pojedinim pročelnicima sekcija po redu, koji se njemu bude činio zgodnim

Svaki pročelnik daje sasvim kratak resumé rasprava u sekciji i čita pismene rezolucije, koje su predložene plenumu na prihvat. Poslije toga se rezolucije bez debate običnom većinom glasova prisutnih članova ili primaju ili odbijaju. Promjena teksta rezolucija na drugome skupnome zborovanju nije više moguća. Poslovni predsjednik konstatuje razmjer glasova poslije svakoga glasanja i proglasuje primljene rezolucije kao odluke Zbora.

Čl. 8. Zapisnik.

O skupnim zborovanjima Zbora vodit će se zapisnik, kojemu treba da se prilože svi pisani referati i napisane rezolucije. Ako se bude zahtijevalo konstatovanje razmjera glasova, u zapisniku mora biti naveden i taj razmjer. — Zapisnik vodi jedan od tajnika prema njihovu medjusobnome sporazumu. — Zapisnik potpisuju poslovni predsjednik i tajnik, koji bude vodio zapisnik. Original zapisnika čuvat će se kod Pravničkoga društva u Zagrebu, koje će poslati propise s prilozima svim pravničkim društvima, svim pravničkim fakultetima i ministarskome savjetu u Beogradu.

Čl. 9. Izvjestitelji.

Glavne izvjestitelje odredit će za točke navedene u članu 6. po brojevima 1) i 3) oblasni odbor u Ljubljani, 2) i 4) oblasni odbor u Beogradu, 5) oblasni odbor u Zagrebu. Sporedne izvjestitelje odredit će po mogućnosti za svaki predmet oba ostala oblasna odbora. Imena izvjestitelja priopćit će se za vrijeme saziva Zbora zajedno s predmetom raspravljanja. Glavnim i sporednim izvjestiteljima preporučuje se, da dodju u doticaj još prije skupnoga zborovanja, kako bi po mogućnosti bile ublažene eventualne razlike u mišljenjima.

Čl. 10. Spomenica.

Oblasni odbor u Zagrebu izdat će spomenicu o Zboru, koja će biti poslana svim u članu 5. navedenim osobama i svim članovima, koji su na Zboru učestvovali.

Čl. 11. Društvene priredbe.

Raspored društvenih priredaba, koje će se dati uz Zbor ili poslije njega, priopćit će oblasni odbor u Zagrebu, pa se svi članovi Zbora imadu zamoliti, da na njima učestvuju u što moguće većem broju u cilju uzajamnoga upoznavanja.

Čl. 12. Troškovi Zbora.

Troškovi Zbora — uključivši pripreme radnje kao i spomenicu — namiruju će na ovaj način: a) najprije iz obligatornoga prinosa, navedenog u članu 5; — b) zatim iz državne subvencije ili kojega drugog prinosa, poklonjenoga u tu svrhu c) za ostatak predložit će sva tri pravnička udruženja svojim glavnim skupštinama, neka ih ta udruženja razmjerno namire, — svako po jednu trećinu ostataka.

Svaštice.

Trgovačka obrtnička komora u Zagrebu sastavila je pravilnik za svoj obraničkisud, koji je poslala ministarstvu trgovine i industrije na odobrenje. Čim stigne odobrenje, pristupit će se obrazovanju obraničkoga zbora i početi sa sudovanjem. Bude li komori uspjelo sastaviti valjani obranički zbor, bit će djelovanje toga novoga stalnog obraničkoga suda od velike koristi za naš privredni svijet. Nakon stegnuća nadležnosti zagrebačkoga burzovnog suda (po novome pravilniku) obranički sud komore bi mogao vrlo dobro doći kao naknada za taj gubitak kod prvo spomenutog suda. Želimo mu najbolji uspjeh.

Odvjetnička organizacija. Nakon pauze od punih sedam godina održalo je Društvo odvjetnika u Zagrebu dne 24. lipnja t. g. u dvorani sudbenoga stola svoju redovitu — zapravo izvanrednu — glavnu skupštinu. Odziv je bio vrlo brojan, što je dokaz dubokog osjećaja potrebe te stališke organizacije. Hoće li taj probuktjeli plamen zanimanja i dalje plamtjeti, ne može se reći; bit će svakako zadaća novoga odbora, da taj plamen dalje hrani. Skupštinu je otvorio bivši potpredsjednik g. dr. Peleš st. On, kao i bivši tajnik g. dr. Vimpulšek, naveli su razloge, koji su po njihovu mišljenju, onemogućili društvu kakav uspjeh. Blagajnik g. dr. Brandaffy izvjestio je, da društvena imovina ne dosiže ni Din. 400.—. Ostali dio imovine uložen je u obveznicama ratnoga zajma! Bez ikakve debate prešlo se preko svih tih izvješća staroga odbora k izboru novoga. Izabrani su: predsjednikom g. dr. Nikola Hoffer, prvim potpredsjednikom g. dr. Milan Barišić, a drugim g. dr. Hugo Kohn. Osim toga dvanaest članova upravnog odbora, te časni sud i revizionalni odbor. U prvoj odborskoj sjednici izabrani su tajnicima društva gg. dr. Walter, dr. Pilari dr. Benović. Prepušteno je novome odboru ,da odredi visinu članarine; ona je odredjena sa dinara 10 mjesečno, a upisnina sa dinara 10. Nakon programatskoga govora dra. Hoffera primljena je rezolucija, da se odbor Društva odvjetnika ima priključiti akciji Pravničkoga društva u pogledu taksa i da ima nastojati, da bude donesen što prije novi odvjetnički red. Nešto veća debata razvila se o predlogu dra. Politea — ne toliko zbog načela koliko radi stilizacije — da se osudi napadaj, što ga je jedan kapetan izveo nedavno u sudnici sa sabljom na zagrebačkog odvjetnika dra. Miju Radoševića.

U pomanjkanju dosadanje akcije Društva odvjetnika naše je Pravničko društvo priredilo dosada znatan dio rada toga društva tako, da će Društvo odvjetnika u mnogome imati tek da nadoveže na naš rad. Premda bude to činilo tako, djer sa staleškoga stanovišta, nadamo se da ne će nikada zaboraviti i pravne momente t. j. da su odvjetnici ujedno pravnici. Uz takovo shvaćanje rad će se obiju društva popunjavati i samo medjusobno podupirati. Pozivljemo odvjetnike — napose one izvan Zagreba, da upisom u obnovljeno društvo dadu ovome snage. Prijave za upis i članarinu prima blagajnik g. dr. Ivo Ramljak, odvjetnik u Zagrebu, Berislavićeva ulica.

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA
U ZAGREBU.

Osnovana godine 1845. Osnovana godine 1845.

Dionička glavnica 120,000.000 kruna.
Pričuve . . . 70,000.000 kruna.
Ulošci preko . 1.000,000.000 kruna.

BRZOJAVNI NASLOV: PRAŠTEDIONA, ZAGREB.

PODRUŽNICE: Beograd, Bjelovar, Brod na Savi, Celje, Crikvenica, Čakovac, Daruvar, Delnice, Djakovo, Gjurgjevac, Ilok, Karlovac, Kraljevica, Križevci, Nova Gradiška, Mitrovica, Ogulin, Osijek, Požega, Rijeka, Senj, Sisak, Sušak, Sv. Ivan Zelina, Subotica, Varaždin, Velika Gorica, Vinkovci, Virovitica, Vukovar, Zemun. ISPOSTAVE: Osijek d. g., Vinica.

Mjenjačnica u Zagrebu u vlastitoj palači.

Prima uloške na uložne knjižice i na tekući račun. Eskomptira mjenice i devize. — Prima na inkaso tu- i inozemne mjenice. — Izdaje 4½% založnice i 4½% komunalne obveznice, koje imadu oprost od poreza, pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost. — Kupuje i prodaje valute i devize. — Izdaje čekove i kreditna pisma, te obavlja isplate na temelju akreditiva na sva tu- i inozemna mjesta. — Podijeljuje hipotekarne zajmove na kuće i nekretnine. — Obavlja burzovne naloge savjesno i kulantno. — Posreduje kod predoznaka iz Amerike u tuzemstvo.

Tisak „Tipografija", grafičko-nakladni zavod d. d., Zagreb.